

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1994

Mark DEWEERDT,

Licentiaat in de Politieke Wetenschappen
Politiek redacteur bij De Financieel Economische Tijd

Twee zaken van mogelijke corruptie zetten in 1994 de politieke wereld onder hoogspanning en stelden de samenhang in de federale rooms-rode regering-Dehaene op de proef. Het kabinet, dat enkele keren werd herschikt, kon behoorlijke begrotingsresultaten voorleggen en werd in het najaar geconfronteerd met communautaire spanningen. De Europese en de lokale verkiezingen bevestigden het succes van rechtsradicale partijen.

I. De Agusta- en de Uniop-zaak

A. *Agusta-onthullingen en het ontslag van de "drie Guy's"*

Op 6 januari meldde de BRTN-radio dat de Luikse onderzoeksrechter Véronique Ancia, in een nota aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers, vice-premier en minister van Verkeerswezen, Infrastructuur en Overheidsbedrijven Guy Coëme (PS) beschuldigde van valsheid in geschrifte. Coëme zou in 1988, als toenmalig minister van Landsverdediging, bij de aankoop van 46 A109-helikopters bij het Italiaanse bedrijf spa Agusta een vervalst document hebben gebruikt. Het dossier zou ook getuigenissen bevatten over omkoping.

Op verzoek van Ancia had procureur-generaal Léon Giet eind 1993 het parlement gevraagd de onschendbaarheid op te heffen van Coëme en twee andere Waalse socialisten, Guy Coëme en Guy Spitaels, resp. minister-president van de Waalse gewestregering en minister van Binnenlandse Zaken in de Waalse gewestregering.

Ancia was tijdens het onderzoek naar de moord (18 juli 1991) op minister van Staat André Cools (PS) op documenten gestoten, die wezen op corruptie bij de aankoop (regeringsbeslissing 9 december 1988, ondertekening contract 19 december 1988), van 46 helikopters bij Agusta. In de zaak vielen de namen van de "drie Guy's", zoals Coëme, Mathot en Spitaels in de pers werden genoemd.

De Kamer van Volksvertegenwoordigers had op 22 december 1993 een bijzondere commissie opgericht om, overeenkomstig artikel 90 van de grondwet (103 van de gecoördineerde grondwet van 17 februari 1994), na te gaan of er aanwijzingen waren om minister en kamerlid Coëme in staat van beschuldiging te stellen en voor het Hof van Cassatie te brengen.

In de Senaat was de commissie van Justitie ermee belast na te gaan of er redenen waren om de parlementaire onschendbaarheid van de senatoren Mathot en Spitaels op te heffen.

Op 7 januari en de daaropvolgende dagen bevestigden verschillende kranten de BRTN-berichtgeving en publiceerden zij bijkomende gegevens uit het dossier-Ancia. Zo was er sprake van dat uit het oorspronkelijke evaluatierapport van de aankoopdienst van het leger (4 juli 1988) een passage was geschrapt, die nadelig was voor de A109-helikopter, die in concurrentie was met de Duitse BK 117 van

Messerschmitt en de Franse Ecureuil van Aérospatiale, de twee toestellen die de voorkeur van legerexperts hadden. Het dossier zou ook onrechtstreekse getuigenissen bevatten, van onder anderen oud-minister Philippe Moureaux (PS), over de betaling van smeergeld door Agusta aan de PS. De controle op dat smeergeld zou een onderdeel zijn geweest van een machtsstrijd in de PS die leidde tot de moord op Cools.

Volgens persberichten zou Guy Mathot, tegen wie er "aanwijzingen van corruptie" bestonden, verscheidene keren contact hebben gehad met Georges Cywie, de afgevaardigde van Agusta in België. Luidens verklaringen van zijn gewezen vriendin Eliane Van Vreckom zou Mathot als beloning voor zijn bemiddeling een villa in Zuid-Frankrijk hebben gekregen.

Mathot weerlegde de aantijgingen. Hij zei dat het om een "afrekening" ging en stak een beschuldigende vinger uit naar zijn partijgenoot Philippe Moureaux. Hij zei dat hij de villa in Saint-Raphael al in 1987 had gekocht.

Op 10 januari kwamen de partijbureaus voor het eerst na het kersteces bijeen. De meeste partijen drongen aan op het ontslag van vice-premier Coëme, maar de PS bleef haar drie regeringsleden steunen en sloot uit dat zij zouden aftreden. Op de bijeenkomst van het PS-bureau was Moureaux niet aanwezig. In een brief die hij aan PS-voorzitter Philippe Busquin had geschreven en die op de bijeenkomst werd voorgelezen, zei Moureaux dat zijn verklaringen tegenover onderzoeksrechter Ancia alleen tot doel hadden het onderzoek naar de moord op Cools vooruit te helpen.

Mathot en Spitaels verschenen op 11 resp. 12 januari voor de senaatscommissie van Justitie. Zij verzetten zich tegen de opheffing van hun onschendbaarheid, omdat, zeiden zij, dit het vermoeden van schuld zou versterken. Tegenover de pers haalden de advocaten van Spitaels citaten aan uit het dossier van Ancia, waaruit onder meer zou moeten blijken dat Cywie zou verklaard hebben "dat we Claes gekocht hebben". Willy Claes was in 1988, ten tijde van de Agusta-aankoop, als minister van Economische Zaken bevoegd voor de compensatiebestellingen. Hij had in een brief aan Coëme (23 november 1988) een "lichte voorkeur" uitgesproken voor het Italiaanse aanbod. Claes antwoordde dat hij maar één officiele ontmoeting had met vertegenwoordigers van de drie helikopterbouwers en dat hem nooit oneerbare voorstellen werden gedaan.

Op de nieuwjaarsreceptie van zijn partij, op 12 januari, drong CVP-voorzitter Johan Van Hecke aan op de opheffing van de onschendbaarheid van Spitaels en Mathot.

Guy Coëme ontkende op een persconferentie (13 januari) betrokken te zijn bij de vermeende betaling van smeergeld aan de PS door Agusta. Hij beriep zich op een onderzoek van ULB-hoogleraar Maurice-André Flamme om aan te tonen dat de aankoop van de helikopters conform de wettelijke regels was gebeurd.

De senaatscommissie van Justitie adviseerde op 14 januari de parlementaire onschendbaarheid van Guy Spitaels en Guy Mathot gedeeltelijk op te heffen, om Ancia in staat te stellen hen te verhoren en te confronteren met andere getuigen. De voltallige Senaat volgde op 20 januari het advies en besliste de onschendbaarheid van beiden gedeeltelijk op te heffen.

Intussen had de BRTN-radio op 15 januari melding gemaakt van een rapport van het Hoog Comité van Toezicht, waarin sprake was van zeven "onregelmatigheden" bij de aankoop van de Italiaanse gevechtshelikopters, onder meer een abnormaal lage offerteprijs en de ongelijke behandeling van de drie kandidaten. Het rapport stond haaks op de nota-Flamme.

De positie van Coëme als vice-premier in het kabinet-Dehaene werd onhoudbaar toen de Vlaamse regeringspartijen, de CVP en de SP, tijdens een debat over de zaak in de Kamer (19 januari) zeiden geen vertrouwen in de minister meer te hebben en na de interpellaties weigerden de gewone motie van vertrouwen mee in te dienen.

Dat Coëme in die omstandigheden op vrijdag 21 januari op de middag ontslag nam, kon geen verrassing worden genoemd. Wél verrassend was dat twee uur later Guy Spitaels en kort daarop Guy Mathot ontslag namen uit de Waalse gewestregering. Spitaels zei dat hij vond dat Coëme niet alleen de last kon dragen. Mathot zei dat hij uit solidariteit met Coëme ontslag had genomen om het debat van het politieke naar het juridische terrein te verleggen.

Nog diezelfde avond kwam het bureau van de PS bijeen. Het besliste, na een woelige vergadering, de federale regering te blijven steunen, zodat het gevaar van een kabinetscrisis geweken was. Premier Dehaene en de voorzitters van de vier meerderheidspartijen kwamen op 22 januari overeen met de regering door te gaan tot het einde van de kabinetsperiode, in december 1995.

Het ontslag van de "drie Guy's" maakte een herschikking van de federale regering en van de Waalse gewestregering noodzakelijk.

Op 23 januari werd Guy Coëme als vice-premier en minister van Verkeerswezen, Openbare Bedrijven en Regie der Gebouwen vervangen door zijn partijgenoot Elio Di Rupo, die minister van Onderwijs en Audiovisuele Media in de Franse gemeenschapsregering was en op 26 januari in die functie vervangen werd door Philippe Mahoux. Coëmes bevoegdheid voor Infrastructuur werd overgenomen door minister van Wetenschapsbeleid en Wetenschappelijke en Culturele Instellingen Jean-Maurice Dehousse. Terzelfder tijd werd minister van Sociale Zaken Bernard Anselme, die naar de Waalse gewestregering overstapte, vervangen door Magda De Galan. Als minister van Volksgezondheid, Leefmilieu en Sociale Integritatie werd zij opgevolgd door haar partijgenoot Jacques Santkin.

Robert Collignon verving op 25 januari Guy Spitaels als minister-president van de Waalse gewestregering. Hij werd als gewestminister van Begroting opgevolgd door Bernard Anselme, die ook de bevoegdheden van Guy Mathot (Binnenlandse Zaken, Administratie, Lokale Besturen en Infrastructuur) overnam. Willy Taminiaux kreeg de portefeuille van Huisvesting (voordien bij Collignon), Sociale Actie en Volksgezondheid, twee bevoegdheden die per 1 januari van de Franse Gemeenschap naar het Waalse Gewest waren overgegaan.

Op 1 februari besliste de Kamer, op advies van de bijzondere commissie die hem en onder anderen rechter Ancia enkele keren had ondervraagd, Coëme naar het Hof van Cassatie te verwijzen op grond van aanwijzingen van omkoping (artikelen 246 en 247 van het Strafwetboek). De Kamer vond de aanwijzingen van schrijftvervalsing en van het gebruik van valse documenten niet sterk genoeg om ook daarover een nader onderzoek te laten openen. Overigens had Coëme op 25 januari zelf gevraagd zich voor het Hof van Cassatie te kunnen verantwoorden.

B. De Uniop-affaire

De deining rond de Agusta-zaak was amper weggeëbd, toen een tweede "affaire" naar boven kwam, waarbij - vooral - Franstalige socialisten betrokken waren.

La Libre Belgique meldde op 23 februari dat de Brusselse rechter Jean-Claude Van Espen het onderzoek in de Uniop-zaak op 7 februari had gesloten en nieuwe

vragen voor de opheffing van de onschendbaarheid van PS-politici mochten worden verwacht.

Uniop was een onderzoeksbureau van de Université Libre de Bruxelles (ULB) en zou in de jaren tachtig niet-uitgevoerde studies hebben gefactureerd en uitgevoerde opdrachten te zwaar hebben gefactureerd aan verscheidene politici, vooral van de PS, maar ook van andere partijen. Een deel van de daarvoor aangerekende bedragen zou naar de betrokkenen of hun partij zijn teruggevloeid. In 1989 waren in het kader van het onderzoek al Uniop-directeur Camille Javeau, prof. Nicole Delruelle en Robert Willermain, de gewezen kabinetschef van minister Robert Urbain (PS), aangehouden.

De nieuwe onthullingen dreven de zenuwachtigheid in de meerderheid op. PS-voorzitter Philippe Busquin insinueerde op 25 februari dat "sommigen" zijn partij poogden te treffen en zei dat de PS de "occulte financiering" van alle politieke partijen zou onderzoeken "sinds het ontstaan van de democratie".

In wat kennelijk een poging was zijn positie in de partij en die van de PS in de federale regering te verstevigen, stelde Busquin op 28 februari totaal onverwacht zijn mandaat ter beschikking, maar hij zou twee weken later door het PS-congres in zijn functie bevestigd worden. Busquin had op 2 maart op eigen initiatief een onderhoud met leden van het Brusselse parket over de Uniop-zaak.

PSC-voorzitter Gérard Deprez, die gebelgd was over de uitspraken van Busquin, stelde op 1 maart voor, de onschendbaarheid van alle parlementsleden op te heffen tot het einde van de zittijd, zodat het gerecht ongehinderd zijn werk zou kunnen doen. Hij zei dat de meerderheid niet kon leven met de voortdurende dreiging van de individuele opheffing van de onschendbaarheid van een van haar leden en dat bij de publieke opinie een dergelijke opheffing synoniem is van schuld. Alleen de VLD reageerde positief op het voorstel van Deprez.

Premier Dehaene lunchte op 3 maart met de voorzitters van de vier regeringspartijen. Zij streken de plooiën glad en herhaalden tot het einde van de kabinetsperiode te willen doorgaan.

Het bleef stil rond de Uniop-affaire tot 1 juli, toen procureur-generaal André Van Oudenhove het dossier naar het parlement stuurde. In het dossier kwamen de namen van elf - vooral socialistische, maar ook liberale - politici voor. Voor zes was de zaak verjaard, aangezien de feiten dateerden van vóór 1989; het ging om André Kempinaire (VLD), André Degroeve (PS), François Guillaume (PS), Raymond Dury (PS), Elio Di Rupo (PS) en Philippe Busquin (PS).

Nog dezelfde dag richtte de Kamer van Volksvertegenwoordigers een bijzondere commissie op om uit te zoeken of er redenen waren om vice-premier en minister van Buitenlandse Zaken Willy Claes (SP) en de oud-ministers Guy Coëme en Philippe Moureaux te vervolgen en voor het Hof van Cassatie te brengen, op verdenking overheidsgeld te hebben gebruikt voor persoonlijke doeleinden. Zij zouden als minister in 1989 enquêtes hebben besteld bij Uniop, in ruil waarvoor het bureau persoonlijke peilingen liet uitvoeren; in het geval van Coëme werden ook persoonlijke kosten vergoed en kabinetsmedewerkers betaald. De drie ontkenen elke onregelmatigheid.

Op advies van de bijzondere commissie, besliste de Kamer op 14 juli Coëme ook voor deze zaak voor het Hof van Cassatie te brengen, omdat er aanwijzingen waren van schriftvervalsing, corruptie en oplichting. Claes en Moureaux werden buiten vervolging gesteld, omdat er te weinig schuldaanwijzingen waren. Voor Claes gebeurde dat met 101 stemmen voor, 77 tegen en 3 onthoudingen, voor Moureaux met 97 stemmen voor, 80 tegen en 4 onthoudingen.

De Senaat besliste op 20 juli de onschendbaarheid van Guy Spitaels en Hervé Hasquin (PRL), de gewezen rector van de ULB, niet op te heffen, omdat zij "niet op de hoogte waren" van de feiten.

De gerechtelijke behandeling van de zaak duurde eind 1994 nog voort.

C. Verdere ontwikkelingen in de Agusta-zaak

Na de verwijzing van Guy Coëme naar het Hof van Cassatie, wees het Hof op 3 februari raadsheer François Fischer aan om, samen met Anicia, het onderzoek te voeren. Hij had eerder, in opdracht van de bijzondere kamercommissie, Philippe Moureaux en de Luikse vakbondsleider Carol Gluza als getuigen ondervraagd. Gluza had tegenover Anicia melding gemaakt en namen genoemd van koeriers die het Agusta-smeergeld in Luxemburg moesten ophalen, maar met lege handen terugkwamen.

Rechter Anicia liet op 19 februari huiszoekingen verrichten bij de drie gewezen PS-ministers, zowel bij hen thuis als in hun kantoren. Later werden ook bij verschillende andere personen huiszoekingen verricht. Fischer verhoorde in april Coëme en Mathot en stelde in de zomer beiden in verdenking van passieve corruptie, maar tot een proces kwam het in 1994 niet meer.

Op 20 december besliste de Senaat dat er geen reden was om de onschendbaarheid van Mathot een tweede keer op te heffen. Procureur-generaal Léon Giet had om die opheffing gevraagd in het kader van een onderzoek naar fiscale fraude en schriftvervalsing bij de aankoop van een villa in Zuid-Frankrijk. Volgens de Senaat was de opheffing overbodig omdat de villa-kwestie deel uitmaakte van de Agusta-affaire waarvoor Mathots onschendbaarheid in januari al was opgeheven.

In de marge van de Agusta-zaak kwam het tot een fikse rel tussen de krant Het Laatste Nieuws en minister van Buitenlandse Zaken Willy Claes. De krant schreef op 29 januari dat de Italiaanse helikopterbouwer eind 1988 aan Claes, die toen minister van Economische Zaken was, 15 miljoen frank smeergeld had aangeboden. Claes zou daar half januari 1989 over gesproken hebben op een vergadering van de SP-ministers met partijvoorzitter Frank Vandenbroucke. Volgens Het Laatste Nieuws, dat zich beriep op een "bevoorrecht getuige uit SP-kringen", zou Claes boos gereageerd hebben toen Vandenbroucke het aanbod afwees.

Claes noemde het artikel "smeerlapperij" en "pure riooljournalistiek". Hij diende klacht in wegens laster en eerroof. Op een eerder geplande persconferentie (31 januari) verduidelijkte hij zijn rol in het Agusta-dossier en zei hij dat hem daarin niets te verwijten viel.

Vermoedens in de media dat de "bevoorrecht getuige" Pierre Chevalier was, een voormalig SP-kamerlid die naar de VLD was overgestapt, werden door de betrokkene tegengesproken. Chevalier gaf toe met een journalist van Het Laatste Nieuws te hebben gesproken, maar ontkende ooit iets gehoord te hebben over een voorstel van commissielonen of smeergeld.

Op 4 februari trok Claes op een nieuwe persconferentie fel van leer tegen hoofdredacteur Marcel Wilmet van Het Laatste Nieuws. De krant had die dag geschreven dat er "ondenkbare zaken" aan het licht waren gekomen, "waarbij enorme bedragen zijn gemoeid". Claes daagde Wilmet uit zijn bron bekend te maken of toe te geven dat hij fout zat. Het Laatste Nieuws gaf diezelfde dag toe dat het smeergeldverhaal, waarvan het de inhoud bevestigde, niet met Agusta te maken had. De krant diende op haar beurt klacht in tegen Claes. Op vraag van hun ad-

vocaten stelde de rechtbank van eerste aanleg in Brussel op 3 mei de zaak voor onbepaalde tijd uit. Er werd blijkbaar gezocht naar een minnelijke regeling.

De Agusta- en de Uniop-affaire gaven aanleiding tot pleidooien voor een herziening van de regeling van de parlementaire onschendbaarheid en de ministeriële verantwoordelijkheid en voor de invoering van een vermogensregister voor politici, maar concrete wettelijke maatregelen daarover waren eind 1994 nog niet genomen.

Over de parlementaire onschendbaarheid werd onder meer de idee van een "negatieve immuniteit" geopperd, waarbij het parlement het gerecht zou kunnen vragen een vervolging tegen een parlamentslid stil te leggen als kan worden aangetoond dat het om een politieke vervolging gaat.

Voor de ministeriële verantwoordelijkheid, die in de grondwet is gewaarborgd, dacht de regering erover de uitzonderingsregeling af te zwakken. Ministers zouden alleen nog voor het Hof van Cassatie kunnen terechtstaan voor strafbare feiten gepleegd tijdens hun ambtsperiode en in de uitoefening van hun ambt.

In de Kamer spraken de partijen eind december af, dat de kamerleden na de parlamentsverkiezingen van 1995 hun vermogen zouden opgeven in een gesloten omslag, die in een kluis in het parlement zou worden bewaard en bij betwisting met instemming van de betrokkene zou kunnen worden geopend.

II. Het begrotingsbeleid

A. De aanvullingsbegroting voor 1994

Minister Herman Van Rompuy van Begroting maakte op 3 januari bekend dat het financieringstekort van de federale overheid over 1993 uitkwam op 376,3 miljard frank, of 5,3% van het bruto binnenlands produkt (bbp), tegenover 5,4% in 1992. Het tekort lag 12 miljard frank hoger dan was begroot. Volgens Van Rompuy was dat "geen slecht resultaat als men rekening houdt met de ongunstige economische evolutie".

Het tekort van de gezamenlijke overheid (federatie, gewesten en gemeenschappen, provincies en gemeenten, sociale zekerheid) bedroeg 516,3 miljard frank, of 6,6% van het bbp (tegenover 6,7% in 1992). De openbare schuld steeg in 1993 met 784,3 miljard frank tot 9.073 miljard. [Een commissie die, onder leiding van Robert Madaque, een inventaris opmaakte van de activa en passiva van de Staat, maakte op 12 januari bekend dat de bezittingen van de Belgische Staat eind 1992 teruggevallen waren tot minder dan de helft van zijn verplichtingen. In 1986 waren de schulden nog voor bijna twee derde door bezittingen gedekt.]

Toen hij op 30 december 1993 de balans opmaakte van het Belgische EU-voorzitterschap had premier Dehaene gezegd dat bijkomende saneringsinspanningen vooral van de gewesten en de gemeenschappen zouden moeten komen. Kort voordien hadden economen gewag gemaakt van de noodzaak in 1994 nog eens 100 tot 130 miljard frank te besparen.

De gemeenschappen en gewesten reageerden kregel. Luc Van den Brande, de Vlaamse minister-president, zei dat de Vlaamse begroting volledig in orde was en dat "kritiek van Dehaene niet op Vlaanderen kan slaan". Zijn Waalse collega, Guy Spitaels, zei de opmerking van Dehaene niet te begrijpen omdat de schuld van Wallonië de helft kleiner was dan wat de Hoge Raad van Financiën toestond.

De regeringen van de Franse Gemeenschap en het Brusselse Gewest reageerden in dezelfde zin.

De Nationale Bank van België (NBB) riep in haar jaarverslag (17 februari) eveneens de deelstaten op tot een extra bijdrage in de sanering van de overheidsfinanciën. Volgens de NBB hielden de gemeenschappen en de gewesten zich in 1993 voor hun uitgaven niet aan de aanbevelingen van de Hoge Raad van Financiën, maar in het jaarverslag werden daar geen concrete aanduidingen van gegeven.

De Vlaamse minister van Financiën, Wivina Demeester, zei op 18 februari dat de Vlaamse Gemeenschap bereid was bij te dragen tot de sanering van de overheidsfinanciën, op voorwaarde dat ook de andere gewesten en gemeenschappen dat deden.

In een bijgesteld scenario zei de Hoge Raad van Financiën op 4 maart dat de federale overheid haar tekort in 1994 zou moeten beperken tot 315 miljard frank, of 4,5% van het bbp; in 1996 zou het nog maar 2,7% mogen bedragen. Het tekort van de deelstaten (1,1% in 1993) zou moeten dalen tot 0,9% in 1994 en 0,4% in 1996.

De gewest- en gemeenschapsregeringen reageerden opnieuw korzelig op die aanmaningen en herhaalden dat ze binnen de opgelegde begrotingsnormen bleven. Bij de voorstelling van het jaarverslag van de staatsschuld, op 20 juni, drong minister van Financiën Philippe Maystadt er op zijn beurt op aan, dat de federale staat en de gemeenschappen en gewesten een pact zouden sluiten over de beheersing van hun uitgaven. Op 19 juli, aan de vooravond van de opstelling van de federale begroting voor 1995, stemden de deelstaten er mee in de begrotingsdoelstellingen van de Hoge Raad te aanvaarden, om het tekort van de gezamenlijke overheid tegen eind 1996 terug te brengen tot 3% van het bbp, het cijfer dat volgens het Verdrag van Maastricht moet worden gehaald om te kunnen toetreden tot de Europese Monetaire Unie (EMU).

Op 25 maart maakte de regering de uitkomst bekend van de jaarlijkse begrotingscontrole. Premier Dehaene en minister Van Rompuy beklemtoonden dat door de economische herleving, een gevolg van onder meer de maatregelen van het vorige jaar, de bijsturing van de begroting beperkt kon worden tot enkele ingrepen die niemand pijn deden. In de aanvullingsbegroting compenseerde het kabinet de lagere verwachte ontvangsten (35 miljard frank) door een "beter schuldbeheer" (verwachte opbrengst 16 miljard frank) en door een verhoging van de opbrengst uit de geplande privatiseringen (57 in plaats van 40 miljard), meer bepaald door ook Belgacom en de Nationale Loterij op het privatiseringslijstje te plaatsen.

Door die maatregelen zou het financieringstekort in 1994 beperkt kunnen worden tot de 315 miljard frank die de Hoge Raad van Financiën vroeg. [Begin 1995 bleek het tekort uiteindelijk op 313 miljard frank te zijn uitgekomen, of 4,4% van het bbp.]

B. De begroting voor 1995

Voor de begroting-1995 adviseerde de Hoge Raad van Financiën op 30 juni 45 miljard frank te besparen op de federale begroting en 25 miljard in de sociale zekerheid. Van de deelstaten, vooral van het Waalse en het Brusselse Gewest, werd een inspanning van 10 miljard frank verwacht. De Raad wees erop, dat de loon-

matiging die door het crisisplan was opgelegd, zowel de belastingopbrengst als de sociale bijdragen deed verminderen.

Op 11 juli raakte bekend dat de Nationale Bank het cijfer van de verwachte groei van de economie in 1994 verhoogde van 1 naar 1,8%. De Bank deed dit nadat gebleken was dat het bbp in het eerste kwartaal op jaarbasis met 3,1% was gegroeid tegenover het laatste kwartaal van 1993. [Het hogere groeicijfer werd aanvankelijk sceptisch onthaald, maar later trokken ook de banken hun groeiramingen fors op. In oktober zou de NBB haar prognose nogmaals verhogen, tot 2,3%].

De hogere groeiprognose - die impliceerde dat de inkomsten van de overheid in 1995 sterker zouden stijgen - was niet de enige meevaller aan het vooravond van het begrotingsconclaaf. Minister Philippe Maystadt van Financiën kondigde enkele dagen later aan, dat de belastingopbrengsten in de eerste jaarhelft met 14% waren gestegen tegenover 1993 en zodoende 34,8 miljard frank hoger lagen dan bij de begrotingscontrole was geraamd.

Aan het begin van het begrotingsconclaaf (22 juli) heette het dan ook dat niet 70 miljard, maar slechts 40 miljard frank moest worden "gevonden" om het begrotingstekort onder controle te houden.

Na het snoeiwerk van de eerste dag van het overleg was er sprake van nog maar 30 miljard frank: 15 miljard bij de federale overheid (inclusief 8,5 miljard voor zogenaamde betwiste kredieten) en 15 miljard in de sociale zekerheid.

Al op 25 juli stelde de regering de uitkomst van het bijzonder korte conclaaf voor. Daaruit bleek dat het kabinet voor 10 miljard frank kredieten had geschrapt, rekende op bijkomende inkomsten uit de verkoop van overheidsbedrijven (13,5 miljard frank) en verscheidene "pijnloze" saneringsmaatregelen in de ziekteverzekering had genomen (meer bepaald in de ziekenhuizen en het geneesmiddelenverbruik). De begroting die de regering voorstelde, voorzag in 1.424,8 miljard frank inkomsten en 1.695,9 miljard frank uitgaven. Het verwachte financieringstekort van de federale regering kwam daarmee op 271,1 miljard frank, of 3,6% van het bbp.

Voor het geheel van de overheid (federatie, gewesten en gemeenschappen, sociale zekerheid) werd het tekort voor 1995 op 4,2% geraamd. Omdat het tekort tegen eind 1996 zou moeten zijn teruggebracht tot het "Maastricht-criterium" van 3%, wordt de begroting van 1996 cruciaal. Om die reden had NBB-gouverneur Verplaetse al op 29 juni in een interview met De Financieel Economische Tijd gezegd, dat het "misschien opportuun" zou zijn de parlementsverkiezingen, die normaal in december 1995 zouden vallen, te vervroegen. Verplaetse liet ook uitschijnen dat de toetreding tot de Europese Monetaire Unie mogelijk zou zijn met een tekort "van 3,999 procent". De verklaringen van Verplaetse verwekten opschudding in politieke en financiële kringen. Premier Dehaene zei dat hij de autonomie van de Nationale Bank respecteerde, maar dat hij omgekeerd verlangde dat de gouverneur zich niet inlaat met de datum van de verkiezingen. Op vragen in de Kamer (1 juli) zei Dehaene dat Verplaetse "lichtjes over de schreef" was gegaan.

C. Uitvoering van het crisisplan en sociaal overleg

Na het nieuwjaarsreces overlegden vakbonden en werkgevers over de uitwerking van het crisisplan dat de federale regering op 17 november 1993 had bekendgemaakt. De regering had de sociale partners gevraagd tegen 17 januari con-

crete maatregelen voor te stellen voor een vlotte invoering van de bedrijfsplannen tot arbeidsherverdeling en tegen eind januari voorstellen in te dienen voor de versoepeling van de arbeidsregels en de regeling van sociale conflicten.

Het overleg verliep erg stroef, niet het minst omdat de stakingen die de vakbonden in november 1993 tegen het crisisplan hadden gehouden, diepe sporen hadden nagelaten in de verhoudingen tussen bonden en werkgevers.

Op 14 januari kregen de sociale partners, op hun verzoek, van de regering twee weken uitstel voor de indiening van hun tewerkstellingsvoorstellen.

Na harde en discrete onderhandelingen in de Nationale Arbeidsraad werden afgevaardigden van de vakbonden en de werkgevers het op 24 januari eens over een voorakkoord. Het had betrekking op de bedrijfsplannen voor arbeidsherverdeling, een lastenverlaging op de laagste lonen, de verlenging van tijdelijke contracten en nieuwe regels voor opzegvergoedingen en -termijnen voor bedienden. Voor dossiers als de deeltijdse arbeid, de reglementering van de overuren en een regeling voor sociale conflicten was er geen toenadering tot stand gekomen.

De bureaus van de twee grote vakbonden, het christelijke ACV en het socialistische ABVV, die al op 25 januari voorbehoud hadden aangetekend, verwierpen op 1 februari het voorakkoord. Zij vonden onder meer dat de werkgevers te weinig waarborgen gaven voor de omzetting van de lastenvermindering in bijkomende banen. De bediendenbonden tilden zwaar aan de versoepeling van de opzegtermijnen voor bedienden.

De regering deelde op 2 februari aan de sociale partners mee dat zij de meest heikle punten, met name de inkorting van de opzegtermijnen voor bedienden en de beschikkingen over opeenvolgende tijdelijke contracten, zelf zou regelen in de sociale programmawet die zij bij het parlement had ingediend. Het kabinet hoopte daarmee het pad te effenen voor sectorale en bedrijfsakkoorden over arbeidsherverdeling. [Nog op 2 februari werd bekend dat het officiële nationale werkloosheidscijfer in januari de grens van 500.000 had overschreden.]

Verder overleg in de Nationale Arbeidsraad over een versoepeling ("flexibilisering") van de arbeidsorganisatie (aanmoediging van deeltijdse arbeid, soepeler regels voor uitzendarbeid, berekening van de arbeidstijd op jaarbasis) bleef vruchteloos. Begin maart gaven de sociale partners daarover een verdeeld advies, zodat ook die dossiers op de regeringstafel belandden.

In de sectoren waren vakbonden en werkgevers er eind februari evenmin in geslaagd arbeidsherverdelende akkoorden te sluiten. Vanaf 1 maart konden bedrijfsplannen voor arbeidsherverdeling worden gesloten, maar ook die formule sloeg niet echt aan.

Ter uitvoering van andere bepalingen van het crisisplan keurde het parlement de sociale programmawet (wet van 30 maart houdende sociale bepalingen) en de fiscale programmawet goed (wet van 30 maart tot uitvoering van het globaal plan op het stuk van de fiscaliteit).

De sociale programmawet bevatte onder meer de bijkomende loonbelasting die op 1 april in de plaats kwam van de vermindering van de kinderbijslag, het halftijds brugpensioen, de solidariteitsbijdrage voor bruggepensioneerden en gepensioneerden, de klusjesdiensten voor langdurig werklozen ("lokale werkgelegenheidsagentschappen") en de beperking van de groei van de sociale-zekerheidsuitgaven. De wet voerde ook de principiële splitsing van de sociale zekerheid in een arbeidsgebonden verzekering (arbeidsongeschiktheid, werkloos-

heid, pensioenen) en een verzekering tegen algemene risico's (kinderbijslag en ziektekosten) in, maar na een negatief advies van de sociale partners (7 juli) kwam van de uitvoering daarvan niets in huis. Ten slotte voerde de wet de "objectieve aansprakelijkheid" in het wegverkeer in, waardoor de automobilist in principe altijd de lichamelijke schade moet vergoeden van de fietser of voetganger die bij een verkeersongeval betrokken is.

Tijdens de tweede jaarhelft ontdooiden de betrekkingen tussen de werkgevers en de vakbonden, en kon, na toch nog zes weken moeizame onderhandelingen, op 21 november een centraal akkoord voor de particuliere sector voor 1995 en 1996 worden gesloten. Het akkoord nam de formule over van het jongerenbanenplan (goed voor 65.000 jobs in vijftien maanden), maar schrapte de leeftijdsvereiste, zodat de verlaging van de sociale bijdragen voor werkgevers vanaf 1 januari 1995 zou gelden voor de indienstneming van om het even welke werknemer die langer dan één jaar werkloos is. Op vraag van en na overleg met de regering, die beducht was voor de budgettaire gevolgen voor de sociale zekerheid (4 tot 5 miljard frank), pasten de sociale partners het akkoord op 29 november aan. Zo werd de verlaging van de brugpensioenleeftijd van 58 tot 55 jaar onherroepelijk beperkt tot eind 1996 en werden de bedrijfspremies die kunnen worden toegekend als er door arbeidsherverdeling nieuwe banen worden geschapen ("kortingbanen") verlaagd van 200.000 tot 150.000 frank.

De maatregelen die nodig waren voor de uitvoering van het akkoord werden opgenomen in het ontwerp van sociale programmawet, dat de ministerraad op 23 december ter goedkeuring naar het parlement stuurde.

D. Privatiseringen

Van de privatisering van enkele overheidsbedrijven verwachtte de regering, zoals gezegd, in 1994 een opbrengst van 57 miljard frank.

De verkoop van de Nationale Investeringsmaatschappij (NIM), het tweede overheidsbedrijf dat de regering wilde privatiseren in het kader van de sanering van de overheidsfinanciën - de ASLK werd in 1993 verkocht -, verliep niet van een leien dakje. Op 14 januari stemde de ministerraad in met het voorstel van minister Maystadt de overheidsholding grotendeels te verkopen aan de Antwerpse groep Ackermans & Van Haaren. Van de verkoop werd 14,5 miljard frank verwacht. Afgesproken werd dat de koper de NIM-participatie in Distrigas zou doorschuiven naar Tractebel, de energiegroep van de Generale Maatschappij, dat ook de gemeenten de gelegenheid kregen in Distrigas te participeren en dat ten slotte een deel van de Distrigas-aandelen naar de beurs zou worden gebracht. Wat overbleef van de NIM (onder meer de participaties in Sabena en Sobelair) zou als Federale Investeringsmaatschappij (FIM) worden ondergebracht bij de ASLK-Holding, die al het resterende overheidsbelang in de ASLK Bank en de ASLK Verzekeringen beheerde.

De Vlaamse regering maakte bezwaar tegen het doorschuiven van Distrigas naar het "te francofone en te zeer met Frans kapitaal gelieerde" Tractebel. Minister-president Luc Van den Brande stelde voor, in het kader van de "Vlaamse verankering", de beursgang te vervangen door een participatie van Vlaamse financiers. Begin februari sloot een groep Vlaamse institutionele beleggers daarover een principeakkoord met Tractebel, maar de federale regering handhaafde op 21 februari het besluit een deel van de Distrigas-aandelen op de beurs aan te bieden.

Vertraging kwam er ook door bezwaren van de Europese Commissie, zodat de Staat pas eind december de uiteindelijk 15,5 miljard frank kon innen uit de verkoop van zijn participatie van 83% in de NIM.

Voor de overname van de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid (NMKN) - het Blauw Fabriekje - was er aanvankelijk belangstelling van een tiental financiële instellingen, onder meer het Gemeentekrediet, de Generale Bank en de Nederlandse bank ABN Amro, maar uiteindelijk was geen daarvan bereid de helft van de staatsparticipatie te kopen. De regering had van die verkoop ongeveer 3 miljard frank verwacht.

De privatisering van de Nationale Loterij ging niet door, maar de regering besliste wel dat ze in 1994, bovenop de jaarlijkse monopolierente van 2,5 miljard frank, een concessierecht van 15 miljard frank moest betalen, de geraamde opbrengst van een ondernemingsplan dat over zeven jaar loopt en een commercieel agressiever beleid inhoudt.

De privatisering van Belgacom, die zou beginnen met de verkoop van een kwart van het kapitaal aan een industriële partner, kwam maar niet van de grond. Om toch de vooropgestelde 25 miljard frank te kunnen boeken, besliste de regering op 7 oktober dat de ASLK Holding dat bedrag aan de Schatkist zou storten, in ruil waarvoor zij later de Belgacom-aandelen zou mogen verkopen.

Met het oog op de privatisering werd Belgacom omgevormd tot een naamloze vennootschap. Van de publikatie van het besluit daarover in het Belgisch Staatsblad, op 21 december, maakte de regering gebruik om alle bestuurders van Belgacom aan de kant te zetten en, op 23 december, een nieuwe raad van bestuur aan te stellen. De maatregel was het gevolg van een conflict tussen in het bijzonder voorzitter Benoît Remiche en gedelegeerd bestuurder Bessel Kok dat de telefoonnaatschappij in de zomer had verlamd. Michel Dusenne werd voorzitter van de raad van bestuur, John Goossens van Alcatell Bell zou in 1995 gedelegeerd bestuurder worden.

III. De Europese en de lokale verkiezingen

De Belgische kiezers werden in 1994 tweemaal naar de stembus geroepen: op 12 juni voor de Europese en op 9 oktober voor de lokale verkiezingen.

Met het oog op die verkiezingen keurde het parlement een wetsontwerp goed dat een evenwichtige verdeling van vrouwen en mannen op de kieslijsten moet bevorderen. De wet van 24 mei 1994 bepaalt dat een vierde, en vanaf 1999 een derde, van de plaatsen op de kandidatenlijsten voorbehouden zijn voor vrouwen.

In verschillende kieskringen en gemeenten kon elektronisch worden gestemd. Dat werd mogelijk gemaakt door de wet van 11 april 1994 "tot organisatie van de geautomatiseerde stemming".

De wet van 4 juli 1989 die de campagne-uitgaven bij parlamentsverkiezingen beperkt, werd verfijnd (wet van 19 mei 1994) en uitgebreid tot de Europese en regionale verkiezingen (wetten van 19 mei 1994) en de lokale verkiezingen (wet van 7 juli 1994). Voor de Europese en de parlamentsverkiezingen mag een partij ten hoogste 50 miljoen frank, voor de Raadsverkiezingen maximum 40 miljoen frank (Brussel: 9 miljoen, Duitstalige Gemeenschap: 1 miljoen) en voor de lokale verkiezingen maximum 15 miljoen frank uitgeven. De uitgavengrens voor individuele kandidaten is afhankelijk van hun plaats op de lijst en de grootte van hun kieskring. Het uitdelen van geschenken werd verboden. Voor nationale en

Europese verkiezingen mogen niet meer dan 600 affiches van meer dan 4 m² worden gebruikt; bij gemeenteraadsverkiezingen zijn affiches van meer dan 4 m² verboden.

A. De verkiezingen voor het Europees Parlement - Kabinetsherschikking

Op 12 juni had, voor de vierde keer, de rechtstreekse verkiezing plaats van de Belgische afgevaardigden in het Europees Parlement (EP).

Ingevolge een verhoging en een andere verdeling van het aantal zetels in het EP beschikt België voortaan over 25 in plaats van 24 zetels. Krachtens het Sint-Michielsakkoord (1992) kreeg het Nederlandse kiescollege er één mandaat bij (13 in plaats van 12) en verloor het Franse kiescollege er één (11 in plaats van 12); de 25ste zetel kwam toe aan de Duitstalige Gemeenschap.

Ingevolge een Europese afspraak, geregeld in de wetten van 11 en 29 april 1994, konden buitenlanders uit de Europese Unie die in België verblijven, zich in hun Belgische gemeente op de kiezerslijst laten zetten, maar slechts weinigen maakten van die mogelijkheid gebruik.

Zoals bij vorige gelegenheden werd ook dit keer de verkiezingscampagne beheerst door nationale thema's. Meer bepaald de oppositiepartijen, vooral de VLD, riepen de kiezers op de regeringspartijen af te straffen.

De uitslag van de Europese verkiezingen was, mede in het licht van de voordien gepubliceerde opiniepeilingen, vrij verrassend.

De VLD, die voor haar electorale vuurproef stond en in de peilingen naar de kiesintenties tot 30% haalde, bleef steken op 18,4%, weinig meer dan het resultaat van de PVV bij de Euro-verkiezingen van 1989 (17,1%) en minder dan de 19,2% die de liberalen bij de parlementsverkiezingen van 1991 hadden gekregen. Een aangeslagen VLD-voorzitter Guy Verhofstadt, gaf toe dat hij "een veldslag had verloren" en overwoog even ontslag te nemen.

De verkiezingen waren een succes voor het Vlaams Blok, dat zijn stemmen-aantal in vergelijking met 1989 bijna verdubbelde en met 12,6% een tweede zetel behaalde, en voor de seniorenpartij Waardig Ouder Worden (WOW), die voor het eerst aan verkiezingen deelnam en 3,4% van de stemmen kreeg.

De CVP evenaarde met 27,4% haar resultaat van 1991, maar verloor fors tegenover 1989 (34,1%). De SP (17,7%) verloor verder terrein, zowel tegenover 1989 (20%) als 1991 (19,2%), net als de Volksunie, die tot 7,1% zakte. Agalev (10,7%) verloor tegenover 1989 (12,2%), maar won in vergelijking met 1991 (7,8%).

In het Franstalige kiescollege sprong de score van het extreem-rechtse Front National (7,9%, tegenover 1,7 in 1991) in het oog. De PS, die in 1989 nog 38,5% had gekregen, viel terug tot 30,5%. Ook de PSC en Ecolo verloren stemmen, zowel tegenover 1989 als 1991. PRL en FDF, die met een gemeenschappelijke lijst deelnamen, haalden met 24,2% meer dan in 1989, maar minder dan in 1991.

De zetel die aan de Duitstalige Gemeenschap was voorbehouden, ging naar de christen-democratische CSP.

Europese verkiezingen van 12 juni 1994

	Euroverkiezingen 1994		Euroverkiezingen 1989		Parlements- verkiezingen 1991
	Stemmen (%)	Zetels	Stemmen (%)	Zetels	Stemmen (%)
CVP	27,4	4	34,1	5	27,0
VLD	18,4	3	17,1	2	19,2
SP	17,7	3	20,0	3	19,2
Vl. Blok	12,6	2	6,6	1	10,6
Agalev	10,7	1	12,2	1	7,8
VU	7,1	1	8,7	1	9,5
WOW	3,4	-			
PS	30,5	3	38,5	5	35,7
PRL/FDF	24,2	3	22,8	2	25,4
PSC/CSP	18,8	3	21,0	2	20,5
Ecolo	13,0	1	16,5	2	13,6
FN	7,9	1	-	-	1,7

PS-lijsttrekker José Happart kreeg 265.376 voorkeurstemmen. Andere stemmentrekkers waren Leo Tindemans (208.341) en Wilfried Martens (186.410) bij de CVP, Annemie Neyts (149.341) bij de VLD en Louis Tobback (123.268) en Freddy Willockx (102.585) bij de SP.

Willockx (SP), die tot lid van het Europees Parlement werd verkozen, werd op 18 juli als minister van Pensioenen vervangen door zijn partijgenoot Marcel Colla.

Minister van Binnenlandse Zaken Louis Tobback, die als lijstduwer van de SP door het grote aantal naamstemmen eveneens verkozen was, nam meteen ontslag, ten voordele van Philippe De Coene, en bleef derhalve in de regering.

Lange tijd had het er naar uitgezien dat premier Dehaene zelf de federale regering zou verlaten om voorzitter te worden van de Europese Commissie, in opvolging van de Fransman Jacques Delors. De Britse krant The Guardian had op 9 maart voor het eerst van die mogelijkheid melding gemaakt. Ook nadien werd in de binnen- en buitenlandse media geregeld gespeculeerd over het vertrek van Dehaene naar de Europese Commissie, maar werd tevens gewezen op Brits verzet daartegen.

Het duurde tot 17 juni voor Dehaene zijn kandidatuur officieel bevestigde en zei dat hij daarvoor de steun van het kabinet had. Dehaene had ook het vertrouwen van de meeste lidstaten van de Europese Unie, meer bepaald van Frankrijk en Duitsland. Andere kandidaten voor het voorzitterschap van de Commissie waren Ruud Lubbers, de Nederlandse christen-democratische minister-president, en Leon Brittan, de Britse Europees Commissaris.

Op de Europese top van Korfoe (24-25 juni) trokken Lubbers en Brittan hun kandidatuur in, maar de Britse premier, John Major, stelde een veto tegen Dehaene, die voor de "Eurosceptics" in de Conservatieve Partij onaanvaardbaar was omdat hij een te groot voorstander van overheidsinmenging en Europees centralisme zou zijn. Omdat de Britten hun veto nadien handhaafden, zat er voor Dehaene niets anders op dan regeringsleider te blijven.

B. De gemeente- en provincieraadsverkiezingen - Nieuwe kabinetsschikking

Op 9 oktober hadden de zesjaarlijkse gemeente- en provincieraadsverkiezingen plaats. Het was voor het eerst dat, in uitvoering van het Sint-Michielsakkoord van 1992, de provincieraadsverkiezingen, die vroeger samen met de parlementsverkiezingen werden gehouden, samenvielen met de gemeenteraadsverkiezingen.

Ook voor het eerst en eveneens in uitvoering van het Sint-Michielsakkoord werden de raden van de nieuwe provincies Vlaams-Brabant en Waals-Brabant verkozen, die per 1 januari 1995 officieel zouden ontstaan door splitsing van de provincie Brabant.

Opvallend was dat in alle 589 gemeenten verkiezingen plaatshadden, ook in de Limburgse taalgrensgemeente Herstappe waar de inwoners sinds 1958 niet meer naar de stembus waren getrokken omdat er maar één lijst was.

Het verbod van minister van Binnenlandse Zaken Tobback cijfers te gebruiken in de lijstbenamingen lokte her en der protest uit, onder meer bij de indieners van de lijst Antwerpen '94.

Vergeleken met de parlementsverkiezingen van 1991 gaven de provincieraadsverkiezingen winst te zien voor CVP en Agalev, fors verlies voor de VU en een lichte achteruitgang voor SP en VLD; het Vlaams Blok bleef status-quo. In Wallonië verloren de PS en Ecolo in vergelijking met 1991, boekte de PRL lichte winst en bleef de PSC nagenoeg status-quo.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan de resultaten door de deelname van plaatselijke lijsten moeilijker te vergelijken zijn, was in Vlaanderen het Vlaams Blok de grote winnaar. In Antwerpen haalde de partij 28% van de stemmen, tegenover 17,7% in 1988; de grote partijen - SP, Antwerpen '94 (een kartellijst van CVP, VU en onafhankelijken), VLD en Agalev - slaagden er slechts na twee maanden moeizaam onderhandelen in een anti-Blokcoalitie tot stand te brengen (14 december), met Leona Detiège (SP) als burgemeester. Ook in alle grotere steden en in de Limburgse mijnstreek boekte het Blok winst.

Vooruitgang was er ook voor Agalev. De CVP, de SP en de VU verloren in vergelijking met 1988 terrein, al konden de christen-democraten wijzen op fraaie resultaten in West-Vlaanderen en de socialisten op het succes van hun lijsten in Leuven (met Louis Tobback) en Dendermonde (met Norbert De Batselier als aanvoerder van een lijst van socialisten, VU'ers en onafhankelijke kandidaten).

De VLD won raadsleden bij, maar van een echte "blauwe golf" was andermaal geen sprake.

In Vlaams-Brabant viel de vooruitgang van de Franstalige lijsten op. De Luiksgezinde lijst van José Happart verloor in Voeren opnieuw één zetel aan de Vlaamse lijst Voerbelangen, maar behield met acht van de vijftien zetels de volstreekte meerderheid.

In Wallonië konden de christen-democraten hun positie versterken. De PS verloor terrein, al wist ze stand te houden in haar "rode burchten". De PRL en Ecolo trappelden ter plaatse.

Het Front National bevestigde of versterkte zijn resultaat van de Europese verkiezingen, en haalde ook in de Brusselse gemeenten opvallende cijfers. In de stad Brussel werd de Franstalige liberaal François-Xavier de Donnea burgemeester in een coalitie met de PS, Ecolo en de CVP-VLD-kartellijst, al bleef de tweetalige chris-

ten-democratische lijst van de omstreden oud-burgemeester Michel Demaret (die niet de steun had van de nationale besturen van PSC en CVP) er de grootste partij.

[Het college van burgemeester en schepenen (PSC, CVB, PS, VU en Ecolo) van de stad Brussel had op 18 maart de bevoegdheden van burgemeester Michel Demaret (PSC), die in opspraak was gekomen door laatdunkende verklaringen over de paus en het gerecht, overgedragen aan eerste schepen Fernand Lefere, een Vlaamse christen-democraat van de lijst CVB. Precies omdat Lefere een Vlaming was, rees tegen die overdracht protest uit Franstalige hoek, vooral bij de PS. In een brief van 21 maart droeg Demaret zelf zijn bevoegdheden voor onbepaalde tijd over aan de PS'er Freddy Thielemans. Drie dagen later, op 24 maart, nam hij ontslag als burgemeester. Overeenkomstig de wet nam Lefere, als eerste schepen, het ambt van waarnemend burgemeester op, tot woede van de PS. De Franstalige socialisten dreigden ermee het coalitieakkoord op te zeggen; Thielemans noemde zich eveneens waarnemend burgemeester. Onder druk van minister van Binnenlandse Zaken Tobback, die ermee dreigde een regeringscommissaris te sturen om een einde te maken aan de "vaudeville", schaarden de CVB-gekozenen zich uiteindelijk achter Thielemans, die op 28 april de eed aflegde als burgemeester van Brussel.]

In drie gemeenten, Middelkerke (West-Vlaanderen), Saint-Georges (Luik) en Sint-Gillis (Brussel-Hoofdstad), werd de uitslag van de verkiezingen door de bestendige deputatie, en nadien door de Raad van State, ongeldig verklaard en zouden de verkiezingen in 1995 worden overgedaan.

Enkele verkozen kandidaten die de wet op de verkiezingsuitgaven hadden overtreden, verloren hun mandaat, onder anderen burgemeester Jean-Pierre De Clercq van Ingelmunster.

Onder de indruk van het blijvende succes van extreem-rechts, gingen na de gemeenteraadsverkiezingen stemmen op, van onder anderen CVP-voorzitter Johan Van Hecke, voor de afschaffing van de stemplicht en de invoering van een kiesdrempel, als middel om de politieke versnippering tegen te gaan. Premier Dehaene had op de verkiezingsavond al gewag gemaakt van de invoering van een kiesdrempel naar Duits model en vraagtekens geplaatst bij de opkomstplicht. Binnen de meerderheid bestond over die onderwerpen geen eensgezindheid. De vier meerderheidspartijen werden het op 9 november wel eens over de invoering van een raadgevend gemeentelijk referendum en de uitbreiding van de meervoudige naamstem bij gemeenteraadsverkiezingen tot alle verkiezingen. Wetgevende initiatieven daarover werden in 1994 niet meer genomen.

Na de gemeenteraadsverkiezingen werden nog eens twee Vlaamse socialistische ministers vervangen. Willy Claes, die op 29 september tot secretaris-generaal van de Navo was aangewezen, werd op 10 oktober als vice-premier en minister van Buitenlandse Zaken opgevolgd door SP-voorzitter Frank Vandenbroucke. Johan Vande Lanotte volgde Louis Tobback op als minister van Binnenlandse en Ambtenarenzaken; Tobback werd voorzitter van de SP, in opvolging van Vandenbroucke, en zou per 1 januari burgemeester van Leuven worden.

Jean-Maurice Dehousse (PS), die begin 1995 burgemeester van Luik zou worden, verliet op 23 december de regering en werd als minister van Wetenschapsbeleid en Wetenschappelijke en Culturele Instellingen vervangen door Michel Daerden.

V. Staatshervorming en communautaire problemen

A. De afwikkeling van de staatshervorming

Aansluitend op de grondwetsherziening van 1992-1993, die België definitief een federale staatsstructuur had gegeven, keurden Kamer en Senaat begin 1994 een meer leesbare, samenhangende en hernummerde tekst van de grondwet goed.

De tekst van de zogenaamde gecoördineerde grondwet werd op 17 februari op het koninklijk paleis plechtig ondertekend en nog diezelfde dag afgekondigd en in het Staatsblad gepubliceerd.

Voordien had het parlement twee nieuwe grondwetsartikelen goedgekeurd over het recht op eerbiediging van het privé- en het gezinsleven (artikel 22) en over economische, sociale en culturele grondrechten (artikel 23).

In uitvoering van de staatshervormingswetten van 1993, de legistische omzetting van het Sint-Michielsakkoord van 1992, ondertekenden de federale overheid en de gewesten en gemeenschappen op 8 maart vier akkoorden over samenwerking in het buitenlands beleid. Het ging onder meer over de overlegprocedures ter voorbereiding van internationale beslissingen, de vertegenwoordiging in buitenlandse instellingen en het sluiten van verdragen.

Nog in uitvoering van de staatshervorming ondertekenden de federale regering en de gewestregeringen op 30 mei een samenwerkingsakkoord dat de splitsing van de provincie Brabant, per 1 januari 1995, regelde en onder meer de 5.000 personeelsleden, de gebouwen en de schulden verdeelde.

De afwikkeling van het Sint-Michielsakkoord belette niet dat gedacht en gesproken werd over de verdere ontwikkeling van de Belgische staatsstructuur. Met name de Vlaamse minister-president, Luc Van den Brande, herhaalde in een 11-julitoespraak in Ronse (10 juli) zijn pleidooi voor een confederale staatsstructuur, met twee deelstaten, Vlaanderen en Wallonië, een Duitstalige Gemeenschap en een hoofdstedelijk gewest Brussel.

De uitlatingen kregen een extra dimensie doordat Van den Brande enkele uren later de prijsuitreiking van de Guldensporenmarathon in Brugge bijwoonde, waarop ook koning Albert en koningin Paola onaangekondigd aanwezig waren. Op de televisie kon men zien dat de koning ten dele De Vlaamse Leeuw, het volkslied van de Vlaamse Gemeenschap, meezong. Het was de eerste keer in de Belgische naoorlogse geschiedenis dat het koningspaar een 11-julimanifestatie bijwoonde.

Zoals in 1993, toen Van den Brande voor het eerst voor confederalisme had gepleit en daarvoor op het Paleis op het matje was geroepen, reageerde men aan Franstalige kant uiterst negatief. Robert Collignon, de Waalse minister-president, bleef uit protest weg op de officiële plechtigheid ter gelegenheid van het Feest van de Vlaamse Gemeenschap.

De kwestie kwam op 14 juli ter sprake in de Kamer, waar onder anderen Jean Gol (PRL) de premier interpeleerde. Dehaene nam de volle politieke verantwoordelijkheid voor het optreden van de koning op zich. Het lag volgens hem in de lijn van de bezoeken die Albert eerder op het jaar had gebracht aan de Vlaamse Raad, de Waalse Gewestraad en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad, waarin waarnemers de erkenning hadden gezien van de federale structuur van het land. Dehaene zei dat hij niet verantwoordelijk was voor de uitspraak van Van den Bran-

de. Hij erkende dat de staats Hervorming niet af is en dat men daarover kan nadenken, maar waarschuwde voor "overhaasting". De premier kondigde aan dat het staatshoofd ook op feesten van de andere gemeenschappen aanwezig zou zijn. Koning Albert woonde inderdaad later in Namen de Waalse Feesten en in Eupen het feest van de Duitstalige Gemeenschap bij.

Van den Brande zei op 27 september, in een beleidsverklaring in de Vlaamse Raad, dat hij, namens de Vlaamse regering, de Vlaamse democratische partijen zou uitnodigen een gesprek voor te bereiden met de Franstaligen over mogelijke verdere stappen in de staats hervorming. Op 29 november zei hij, in antwoord op interpellaties in de Vlaamse Raad, dat daarover de "eerste informele contacten" hadden plaats gehad, zonder nadere bijzonderheden te geven.

In de marge van de staats hervorming werd verder gebakkeleid over de financiële transfers in de sociale zekerheid. Johan Sauwens maakte op 6 juni de besluiten bekend van de studie die de Vlaamse regering daarover door de "Vlaamse onderzoeksgroep Sociale Zekerheid 2002" had laten uitvoeren. Volgens Sauwens is Vlaanderen in staat zo goed als alle SZ-uitgaven te betalen met de bijdragen van zijn werkgevers en werknemers; Wallonië en Brussel zouden maar twee derde tot driekwart van hun SZ-uitgaven zelf kunnen financieren.

Prof. Danny Pieters, de voorzitter van de groep van veertig wetenschappers die het onderzoek had verricht, pleitte op 16 juni voor een federalisering van de sociale zekerheid. Hij stelde voor de ziektekostenverzekering, de kinderbijlagen, de tegemoetkomingen aan bejaarden en de integratietegemoetkoming aan gehandicapten aan de gemeenschappen over te dragen. Uitkeringen voor werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en beroepsziekten, en pensioenen zouden federaal blijven. Niet alle leden van de onderzoeksgroep bleken het met dat voorstel eens te zijn. Vier hoogleraren, onder wie Paul Van Rompuy, zeiden op 3 oktober dat een federalisering van de SZ maar zin heeft als dat de efficiëntie verhoogt en als blijkt dat men via een betere controle of gedeeltelijke financiële verantwoordelijkheid niet hetzelfde doel bereikt.

Intussen had de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV) geweigerd op basis van dat onderzoek stelling te nemen over de federalisering van de SZ. De SERV, waarin vakbonden en werkgevers vertegenwoordigd zijn, zei op 14 september dat het onderzoek niet grondig en niet volledig genoeg was om tot een standpunt te komen.

Begin december concludeerde Robert Collignon, de Waalse minister-president, uit een soortgelijke studie van de Franstalige universiteiten dat Wallonië inderdaad meer uit de SZ haalt dan het bijdraagt, maar dat de verschillen op objectieve criteria berusten en de geldstroom van Vlaanderen naar Wallonië op termijn allicht kan omkeren. Collignon sloot elk gesprek over de federalisering van de SZ uit.

Uit een nieuw rapport van de commissie-Jadot, die er mee belast is jaarlijks verslag uit te brengen over de communautaire scheeftrekkingen, bleek half december dat de uitgavenverschillen tussen Vlaanderen en Wallonië in een beperkt aantal sectoren van de SZ in 1993 verminderden. Het algemene indexcijfer (België = 100) kwam op 95 in Vlaanderen (94 in 1992), 102 (102) in Brussel en 107 (109) in Wallonië.

B. Communautaire wrijvingen

Ook in 1994 verzuurden enkele communautaire incidenten de verhoudingen tussen Vlamingen en Franstaligen.

In een advies (8 februari) vroeg de Europese Commissie de Belgische regering bij het Waalse Gewest tussenbeide te komen om de bestelling op te schorten door de Waalse vervoermaatschappij SRTW van 278 bussen bij het bedrijf EMI in Aubange (provincie Luxemburg), dat daarvoor samenwerkte met het Franse Renault. Tegen de bestelling had de Vlaamse busbouwer Van Hool, die zich gediscrimineerd voelde, in 1993 klacht ingediend bij de Raad van State en de Europese Commissie. Mede door de media-aandacht kreeg de zaak een communautair karakter.

De Raad van State had het omstreden contract aanvankelijk geschorst, maar die schorsing nadien ingetrokken omdat Van Hool geen ernstige schade zou lijden. In haar advies bleef de Commissie erbij, dat bij de toewijzing van de bestelling aan EMI de Europese richtlijnen en het beginsel van de gelijke behandeling niet werden nageleefd.

De Waalse regering weigerde gevolg te geven aan het advies van de Commissie. Daarop besliste die (2 maart) de zaak aanhangig te maken bij het Europees Hof van Justitie. Net als de Raad van State weigerde het Hof (22 april) de bestelling op te schorten. Een uitspraak over de grond van de zaak zou er niet vroeger dan 1996 komen. Van Hool kan dan nog enkel rekenen op schadevergoeding.

Eind mei uitte Luc Van den Brande, de Vlaamse minister-president, zijn ongenoegen over het feit dat het Waalse Gewest met Europese en eigen subsidies Vlaamse bedrijven naar Henegouwen lokte. Hij beschuldigde Wallonië van deloyale concurrentie. Henegouwen was door de Europese Unie als ontwikkelingsgebied erkend.

Op 19 oktober schopte minister van Wetenschapsbeleid Jean-Maurice Dehousse (PS) een rel door op een colloquium over het Noordzee-onderzoek in Oostende, in aanwezigheid van koning Albert, alleen Frans en Engels te spreken hoewel hij, naar de pers berichtte, een Nederlandse versie van zijn toespraak op zak had. Zowat alle Vlaamse partijen veroordeelden het optreden van Dehousse. De Vlaamse regering protesteerde in een brief aan premier Dehaene tegen die "inbreuk op de federale loyaliteit". Minister van Landsverdediging Leo Delcroix (CVP) vroeg op 23 oktober het ontslag van Dehousse, maar CVP-voorzitter Johan Van Hecke vond de zaak geen kabinetscrisis waard.

In de Kamer, waar hij op 27 oktober over de kwestie werd geïnterpelleerd, be-treunde premier Dehaene het gedrag van Dehousse. Hij deelde mee dat hij naar alle regeringsleden een brief had gestuurd met de nieuwe deontologische richtlijn "bij een officieel optreden in een van onze taalgebieden [...] uit hoffelijkheid een inspanning [te doen] om zich in de mate van het mogelijke ook, al is het maar gedeeltelijk, tot zijn gehoor te richten in de taal van dat gebied", ook al zijn de ministers grondwettelijk of wettelijk niet verplicht de officiële landstalen te kennen, laat staan te gebruiken. Dehaene zei ook dat hij minister Delcroix gewezen had op de deontologische regel, dat een lid van de regering een collega niet in het openbaar bekritiseert.

Een goeie maand later lag de premier zelf aan de basis van communautaire spanning, toen hij op de RTBF-televisie (4 december) de weigering laakte van het Waalse Gewest bouwvergunningen te verlenen voor het vak Antoiing-Aat van de hogesnelheidslijn (HSL) Parijs-Brussel. Het Waalse Gewest wilde op die manier druk uitoefenen op het Vlaamse Gewest voor de uitreiking van bouwvergunningen voor de verbinding Brussel-Luik. In de Franstalige pers werd heftig op de uitspraak van Dehaene gereageerd. Van Waalse zijde werd aangevoerd dat het Vlaamse Gewest evenmin alle vergunningen had uitgereikt voor de HSL Brussel-Luik. Minis-

ter van Financiën Maystadt (PSC) wees erop, dat de vertraging in de werken de NMBS al 4,5 miljard frank kostte.

Minister van Verkeerswezen Elio di Rupo riep de betrokken gewestministers bijeen. Zij verbonden zich er op 8 december toe het dossier te deblokken en alle verbindingen voor de hoge-snelheidstrein zo snel mogelijk te realiseren.

Andere conflictstof vormde de Europese richtlijn die, in uitvoering van het Verdrag van Maastricht, vanaf 1995 burgers van de Europese Unie die in een andere lidstaat wonen, daar het actief en passief kiesrecht voor de gemeenteraadsverkiezingen geeft. Op de Europese top van Essen (9-10 december) verkreeg België een uitzondering op de richtlijn, meer bepaald voor gemeenten met meer dan 20% niet-Belgische EU-burgers, waar een minimale verblijfsduur van zes jaar kan worden opgelegd als voorwaarde voor de toekenning van gemeentelijk kiesrecht. De Vlaamse Raad had gevraagd dat er nog andere voorwaarden zouden worden gesteld, onder meer het betalen van belastingen in de woongemeente. De Franse Gemeenschapsraad en de Waalse Gewestraad kantten zich in resoluties tegen de maatregel (die op 19 december in een EU-richtlijn zou worden vastgelegd), waarin zij een tegemoetkoming zagen aan de Vlaamse vrees dat de niet-Belgische EU-burgers in de randgemeenten rond Brussel overwegend voor Franstalige lijsten zouden stemmen. In feite, zo bleek later, zouden alleen enkele gemeenten in het Duitse taalgebied aan de 20%-voorwaarde voldoen.

Nog meer kwaad bloed zette de beslissing van de Vlaamse Raad (16 december) bij het Arbitragehof de vernietiging te vragen van de begroting van de Franse Gemeenschap voor 1995, omdat die andermaal kredieten (10 miljoen frank) bevatte voor Franstalige initiatieven in Vlaanderen, onder meer de verspreiding van het blad Carrefour in de rand rond Brussel. De Vlaamse Raad zag daar een inbreuk op het territorialiteitsbeginsel in. Aan Franstalige zijde werd furieus gereageerd. Volgens Philippe Monfils (PRL) paste de beslissing in de "etnische en taalzuivering in de Vlaamse rand en Voeren". Enkele dagen later maakte Hugo Weckx, de Vlaamse minister van Cultuur, bekend dat de Franse Gemeenschap eerder al bij het Arbitragehof de vernietiging had gevraagd van het decreet van de Vlaamse Raad dat bedrijven die hun zetel in Vlaanderen hebben, verplicht hun personeelsadvertenties in het Nederlands te plaatsen.

Op interpellaties over de kwestie antwoordde premier Dehaene in de Kamer (20 december) dat de taak van de federale regering erin bestaat de soms tegengestelde gevoeligheden in de gemeenschappen en de gewesten te verzoenen, en riep hij de deelstaten op hun onderlinge problemen door overleg en samenwerkingsakkoorden op te lossen. [Een ontwerp-samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse en de Franse Gemeenschap lag al enige tijd op ondertekening te wachten. Wegens meningsverschillen over het territorialiteitsbeginsel kwam van die ondertekening ook in 1994 niets in huis.]

Ten slotte dook ook de kwestie-Happart weer op. José Happart, die in 1986 was afgezet als burgemeester van Voeren omdat hij geen Nederlands kent en sindsdien eerste schepen is van de Vlaamse gemeente, kondigde op 25 juni aan dat hij op 1 juli zijn functie als burgemeester weer zou opnemen. Hij reageerde daarmee op de weigering van de Raad van State (24 juni) een besluit te vernietigen van gouverneur Vandermeulen van Limburg, dat de beslissing van de Voerense gemeenteraad om Happart de wedde van burgemeester toe te kennen ongedaan maakte.

Blijkbaar als tegemoetkoming aan Happart, besliste de regeringstop op 28 juni het koninklijk besluit van 6 september 1988 over de werking van het college van gouverneurs te wijzigen. Volgens de nieuwe tekst vergadert het college ten min-

ste één keer per maand. Happart had Vandermeulen al vaak verweten het college niet bijeen te roepen. Het college is belast met het toezicht op niet-taalkundige beslissingen van de gemeente Voeren.

Happart nam geen vrede met het besluit en herhaalde op 1 juli dat hij, tijdens de afwezigheid van burgemeester Nico Droeven, zou optreden als waarnemend burgemeester van Voeren.

Tegen een van de bestuursdaden die Happart in die periode stelde, meer bepaald de verlenging van drie paspoorten, diende de Vlaamse schepen van Voeren, Huub Broers, op 8 juli klacht in bij de Raad van State. In het arrest daarover van 19 december bevestigde de Raad zijn uitspraak van 1986 dat Happart nooit burgemeester of waarnemend burgemeester van Voeren was geweest, aangezien hij toen geen Nederlands kende en er geen nieuwe ernstige aanwijzingen van zijn kennis van het Nederlands waren.

Happart zei in een reactie dat hij kandidaat bleef om op 1 januari 1995 burgemeester van Voeren te worden. De PS liet uitschijnen een "compensatie" te eisen voor de niet-benoeming van Happart tot burgemeester.

Premier Dehaene maakte van het kerstreces gebruik om achter de schermen een oplossing te zoeken voor de gistende communautaire spanningen, die begin 1995 rond de zaak-Happart hun hoogtepunt zouden bereiken.

V. Het buitenlands en defensiebeleid

A. Buitenlandse politiek

Ruanda - België werd op dramatische wijze betrokken bij het bloedige conflict tussen Hutu en Tutsi in zijn voormalig mandaatgebied Ruanda, waar sinds eind 1993 421 para's deelnamen aan Unamir, de VN-vredesmacht die toezag op de uitvoering van het vredesakkoord van Arusha (1993) tussen de Hutu-regering en de Tutsi-rebellenbeweging FPR.

Tijdens een bezoek aan het land, in de eerste helft van maart, had minister van Landsverdediging Leo Delcroix scherpe kritiek geformuleerd op president Juvenal Habyarimana, die hij verweet de uitvoering van het akkoord van Arusha tegen te werken en het democratiseringsproces, met de vorming van een overgangsregering en de beëdiging van een nieuw parlement, te vertragen.

Om de druk op Ruanda te verhogen, kondigde staatssecretaris Eric Derycke van Ontwikkelingssamenwerking op 22 maart aan, geen nieuwe ontwikkelingsinitiatieven meer te steunen en coöperanten in projecten zonder strikt humanitair karakter tijdelijk terug te trekken.

Op 6 april kwam president Habyarimana om het leven bij een aanslag op het vliegtuig waarin hij, samen met zijn ambtgenoot Cyprien Ntaryamira van Burundi, terugkeerde van een vredesoverleg in Tanzania.

De aanslag gaf aanleiding tot een massale slachting van tegenstanders van het Hutu-regime, vooral Tutsi's maar ook gematigde Hutu's. In de schermutselingen schoten leden van de presidentiële wacht in de hoofdstad Kigali tien Belgische blauwhelmen dood, die premier Agathe Uwilingiyimana bescherming boden. Er werden ook zes Belgische burgers omgebracht. De moorden werden in verband gebracht met het wantrouwen en zelfs de haat tegenover België bij een deel van

de Hutu-meerderheid, die werden aangewakkerd door het particuliere radiostation Radio Mille Collines.

Nog op 6 april kwam de Belgische regering in Brussel in spoedzitting bijeen. Premier Dehaene keerde ijlings uit vakantie terug.

De regering besliste op 8 april, samen met Frankrijk en andere westerse landen, de blanken uit Ruanda te evacueren. De operatie Silver Back duurde van 10 tot 17 april; er namen duizend Belgische para's aan deel. Er werden 1.258 Belgen gerepatrieerd - op enkele missionarissen na, die verkozen te blijven, de hele kolonie - en een vierhonderdtal mensen van 28 andere nationaliteiten. Onmiddellijk nadien verlieten ook, met instemming van de VN-Veiligheidsraad, alle Belgische blauwhelmen Ruanda. Met de sluiting van de ambassade werd tijdelijk een streep getrokken onder een eeuw Belgische aanwezigheid in het Afrikaanse land.

Collega's van de omgekomen para's bekritiseerden na hun terugkeer in België hun bevelvoerders, die te lang zouden hebben geaarzeld om in te grijpen. Minister Delcroix zei op 27 april in de kamercommissie van Buitenlandse Zaken dat de militaire leiding volkomen correct had gehandeld. Luitenant-generaal José Charlier noemde (29 april) de moord op de Belgische blauwhelmen een provocatie van het Ruandese leger.

Een intern onderzoek van het leger, waarvan de uitkomst op 30 november werd bekendgemaakt, concludeerde dat de Belgische blauwhelmen geen enkele fout hadden gemaakt die kon leiden tot de moord op de para's.

Begin juli hield België een medisch team klaar ter ondersteuning van de humanitaire Opération Turquoise die Frankrijk in Ruanda had opgezet. Omdat de veiligheid van de Belgische militairen onvoldoende verzekerd was, ging het plan evenwel niet door. De regering deed wel een extra inspanning om de ellende te helpen lenigen van de honderdduizenden Ruandezen die als gevolg van de burgeroorlog naar Zaïre waren gevlucht en daar in kampen verbleven. De burgeroorlog in Ruanda en zijn nasleep kostten België ruim 2 miljard frank aan militaire en humanitaire hulp.

In november stuurde de regering een missie naar Centraal-Afrika om onder meer na te gaan op welke manier hulp aan Ruanda kon worden geboden. Op 7 december besliste de regering enkele experts naar Ruanda te zenden, waar intussen een nieuwe, door Tutsi geleide regering aan de macht was. De experts zouden helpen om onder meer het gerechtelijk apparaat herop te bouwen en het ziekenhuis van Kigali te beheren.

Zaire - In de gespannen betrekkingen met Zaïre deed zich in de tweede jaarhelft een voorzichtige kentering voor. Op 9 augustus zei staatssecretaris Eric Derycke dat België, in afspraak met Frankrijk en de Verenigde Staten, de andere twee leden van de zogenaamde trojka, bereid was onder bepaalde voorwaarden de relatie met Zaïre geleidelijk te normaliseren.

Derycke zei dat bij de voorstelling van een rapport van een groep hoogleraren, waaraan hij eind 1992 de opdracht had gegeven na te gaan onder welke voorwaarden de ontwikkelingssamenwerking kon worden hervat. Daarover had op 10 en 11 maart in Brussel een besloten colloquium plaatsgevonden.

Als voorwaarden werd gesteld dat de in juli gevormde regering van premier Kengo wa Dondo moest bewijzen greep te hebben op de centrale bank, het leger en de politie, dat de mensenrechten worden nageleefd en dat de rechtsstaat wordt uitgebouwd.

In de pers werden vraagtekens geplaatst bij de "bocht" van de Belgische regering. Derycke en andere regeringsleden ontkenden dat er sprake was van een plotse koerswijziging. Zij zeiden dat de verklaring van Derycke overeenstemde met het standpunt dat de ministers van Buitenlandse Zaken van de Europese Unie op 27 juli formuleerden en dat zij de overgangsregering-Kengo op haar daden zouden beoordelen. Derycke verduidelijkte ook dat de voorwaarden impliceren dat president Mobutu een deel van zijn macht afstaat.

In een gesprek met *Gazet van Antwerpen* (2 september) zei minister van Landsverdediging Leo Delcroix dat, als de politieke en andere omstandigheden gunstig zijn, hij bereid is Belgische soldaten massaal een rol te laten spelen in de wederopbouw van Zaïre. Minister van Buitenlandse Zaken Willy Claes en de Vlaamse en Franstalige socialisten wezen het voorstel van Delcroix van de hand.

Op initiatief van Sabena-voorzitter Pierre Godfroid, en niet geheel naar de zin van de regering, bracht een delegatie van het Belgische bedrijfsleven van 20 tot 26 september een bezoek aan Kinshasa. De regering in Brussel had zich uitdrukkelijk verzet tegen een geplande ontmoeting met Mobutu in zijn buitenverblijf in Gbadolite.

Op 13 en 14 oktober was Kengo wa Dondo in Brussel voor een "good will"-bezoek. Hij voerde gesprekken met onder meer de senaatscommissie van Buitenlandse Zaken, minister Frank Vandenbroucke van Buitenlandse Zaken en premier Dehaene. Meer dan de verzekering dat de humanitaire hulp langs niet-gouvernementele organisaties - de enige hulp die sinds de breuk tussen beide landen in 1991 was blijven bestaan - zou worden voortgezet of zelfs opgevoerd, kreeg hij van de Belgische regering niet.

Ex-Joegoslavië - Begin januari werd bekend dat de Belgische luitenant-generaal Francis Briquemont op 10 december 1993 had gevraagd ontheven te worden van zijn opdracht als bevelhebber van de VN-troepen in Bosni, die hij sinds 12 juli 1993 uitvoerde en die normaal een jaar zou duren. Minister Leo Delcroix van Landsverdediging zei dat het ontslag het gevolg was van "fysieke uitputting en intellectuele vermoeidheid". Hij ontkende dat Briquemont tot aftreden was gedwongen wegens zijn kritiek op de Verenigde Naties en de Europese Unie. De generaal had herhaaldelijk zijn teleurstelling uitgesproken over het gebrek aan soldaten en middelen om de resoluties van de VN-Veiligheidsraad over het voormalige Joegoslavië uit te voeren.

Het ontslag van Briquemont wekte onbehagen in legerkringen - men sprak van een kapitein die zijn schip verlaat -, maar minister Delcroix verdedigde op 20 januari in de Senaat het besluit van Briquemont, "deze atypische generaal die luistert naar de mensen, die niet oorlogszuchtig is en die zich niet laat leiden door persoonlijke ambities".

Op 10 november besliste de regering om politieke, militaire, budgettaire en technische redenen haar vierhonderd genie-soldaten uit Bosnië-Herzegovina tegen half januari 1995 terug te trekken. De meer dan zeventienhonderd Belgische blauwhelmen in Kroatië bleven op post.

Waterverdragen - Op 8 maart werden de ambtelijke besprekingen tussen Vlaanderen, Wallonië, Nederland en Frankrijk over de verdieping van de Schelde enerzijds en de verbetering van de waterkwaliteit van Maas en Schelde anderzijds positief afgerond. Over de verdieping van de Westerschelde, die van belang is voor de haven van Antwerpen, werd onderhandeld sinds 1980, toen de Belgische regering besliste de eerder geplande rechttoekraecht van de Bocht van Bath te laten vallen. De rechttoekraecht van de Bocht van Bath was, samen met de aanleg van

het Baalhoekkanaal en een regeling voor de kwantiteit en de kwaliteit van het Maaswater, het onderwerp van de zogenaamde Waterverdragen die al in 1975 waren gearafaerd. In ruil voor de verdieping van de Schelde vroeg Nederland de zuivering van het Scheldewater; later koppelde het daar ook een akkoord aan over het tracé van de hoge-snelheidslijn (HSL) Brussel-Amsterdam.

De verdragen over de waterkwaliteit van Maas en Schelde werden op 26 april ondertekend in de Franse stad Charleville-Mézières door de Franse, de Nederlandse, de Waalse en de Brusselse regering. De Vlaamse regering weigerde de verdragen te ondertekenen omdat de Nederlandse regering nog niet had ingestemd met het verdrag over de verdieping van de Schelde.

Pas op 1 december werden Vlaanderen en Nederland het eens over de verdieping van de vaargeul in de Westerschelde, die niet langer gekoppeld werd aan het HSL-tracé. Het verdrag zou op 17 januari 1995 in Antwerpen ondertekend, samen met een nieuw cultureel verdrag. Afgesproken werd dat het HSL-tracé uiteindelijk voorjaar 1996 zou worden vastgelegd.

Haiti - Op 1 november vertrokken dertig leden van de Militaire Politie naar Haiti om er deel te nemen aan de multinationale politiemacht die, na de terugkeer van president Jean-Bertrand Aristide, de rust in het land ging verzekeren.

B. Landsverdediging

Op 6 juli maakte minister van Landsverdediging Leo Delcroix in een "Witboek van Landsverdediging" een balans op van het legerhervormingsplan dat hij twee jaar voordien had gepresenteerd, met onder meer de afschaffing van de dienstplicht, de vorming van een volwaardig beroepsleger, de terugtrekking van de meeste militairen uit Duitsland, de invoering van een (beperkt) spreekrecht voor militairen en de verhoging (per 1 juni 1994) van de militaire weddeschalen.

Het spreekrecht voor militairen werd op 1 april 1994 ingevoerd, door een aanpassing van het intern reglement. Het geldt niet voor militaire geheimen, krijgsmacht, het gezag van de militaire overheid, het vertrouwen van de natie in het leger en de politieke neutraliteit van de krijgsmacht.

Met het oog op de omvorming van de krijgsmacht tot een beroepsleger keurde het parlement vijf wetten (alle gedateerd 20 mei 1994) goed, die onder meer het statuut van het militair personeel en de aanwerving van jonge militairen voor een periode van maximum vijf jaar (de zogenaamde korte-termijnvrijwilligers) regelden.

Op 22 september viel generaal-majoor Jean Huwaert in een verklaring aan het persbureau Belga fel uit tegen de "dictaten" van luitenant-generaal José Charlier, de stafchef van het Belgische leger, die hij en "heel het militair establishment" ook verweet de legerhervorming "niet met de nodige loyaleit doorgevoerd" te hebben, waardoor ze volgens hem dreigde te mislukken. Huwaert, die als chef van de divisie Personeel op de Generale Staf een rechtstreekse medewerker van Charlier was, vroeg diezelfde dag vervoegd pensioen aan. De ontslagaanvraag werd gezien als een symptoom van de malaise aan de legertop, die zich node bij de hervormingsplannen van Delcroix had neergelegd, en bracht speculaties op gang over een herziening van de positie van de stafchef, die door een koninklijk besluit uit 1989 veel macht had gekregen. Daags na het ontslag sprak minister Delcroix in een communiqué zijn waardering uit voor Huwaert.

Na een onderhoud met de legertop, op 26 september, sprak minister Delcroix verzoenende taal en zei hij dat iedereen de legerhervorming loyaal wil doorvoeren, al ontkende hij niet dat "niet alles op wieltjes loop".

Aansluitend op de opheffing van de dienstplicht stelde Delcroix op 22 februari een plan voor vrijwillige gemeenschapsdienst voor, dat 18- tot 25-jarige jongens en meisjes vanaf 1995 de gelegenheid zou geven vrijwillig en onbezoldigd zes tot twaalf maanden te werken in onder meer de gezondheids- en welzijns-, de sociaal-culturele, de veiligheids- en de milieusector en in de ontwikkelings-samenwerking. Zij zouden wel een leefgeld krijgen van 15.000 frank per maand, voor de helft te dragen door de tewerkstellende organisatie. De uitvoering van het plan, waarover nader overleg met de gewesten en de gemeenschappen nodig was, liep echter grote vertraging op.

België en Nederland sloten samenwerkingsakkoorden voor de Zeemacht (28 juni) en de Luchtmacht (16 augustus). Luidens de akkoorden zouden begin 1995 alle schepen van beide marines onder één operationeel commando komen en gaan beide marines samenwerken op logistiek vlak en de opleidingen integreren. De twee luchtmachten zullen opdrachten voor elkaar uitvoeren. Zo mag Nederland gebruik maken van Belgische C-130-transportvliegtuigen en België van Nederlandse KC-10-tankvliegtuigen.

In een tussentijds rapport (3 oktober) stelde de commissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers die in 1993 was opgericht om de grote legeraankopen sinds 1970 te onderzoeken voor, na de parlementsverkiezingen van 1995 een parlementaire controlecommissie in het leven te roepen die aankoopdossiers van het leger kan opvragen en onderzoeken, en een eindadvies kan geven waarvan de regering alleen op een gemotiveerde wijze kan afwijken. Grove onregelmatigheden bij vroegere aankopen zou de onderzoekscommissie nog niet gevonden hebben.

Op 22 december sprak de krijgsraad in Brussel drie para's vrij die beticht waren van onvrijwillige doodslag of het vrijwillig toebrengen van slagen en verwondingen tijdens de VN-operatie Restore Hope in Somali (1992-1993), waaraan 2.579 Belgische militairen hadden deelgenomen. Het krijgsauditoraat had 268 dossiers aangelegd, waarvan 59 voor doding of letsels. In vijf zaken werden acht para's vervolgd. Het auditoraat-generaal ging in beroep tegen de vrijspraak van de drie. De andere para's zouden begin 1995 terechtstaan.

VI. Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van belangrijke gebeurtenissen en ontwikkelingen die nog niet eerder vermeld werden.

Ontslag minister Delcroix - Leo Delcroix (CVP) nam op 8 december ontslag als minister van Landsverdediging in de federale regering. In het voorjaar had Delcroix in een interview met het weekblad Humo ontkend dat hij een villa bezit aan de Franse Azurenkust. Op 6 december bevestigden Humo en de krant De Morgen dat de minister wel degelijk een villa had in Bormes-les-Mimosas, die zou zijn gebouwd met de hulp van Limburgse postambtenaren die loopbaanonderbreking genoten en voor de verwerving waarvan hij de lege Franse vennootschap Capricorne Sud had gekocht, wat het gebruik van "zwart geld" mogelijk zou hebben gemaakt.

Op een persconferentie gaf Delcroix op 7 december toe niet de volledige waarheid te hebben gesproken toen hij ontkende een villa in Zuid-Frankrijk te bezit-

ten. Hij ontkende de beschuldigingen over zwart geld, fiscale ontduiking en illegale tewerkstelling. Hij zei dat hij rond de zaak een hele tijd "mist opgehangen" had om zijn naaste familieleden te beschermen en om zijn kansen voor de Europese verkiezingen van 12 juni niet te verspelen door vergeleken te worden met politici als Guy Mathot, wiens naam genoemd was in de Augusta-affaire.

Na negatieve reacties in de pers, die schreef dat de minister niet alle insinuaties had weten te weerleggen, nam Delcroix op 8 december ontslag. Premier Dehaene kondigde de beslissing aan in de Kamer, in antwoord op mondelinge vragen. "Ingevolge recente persartikelen is een dusdanig klimaat ontstaan ten aanzien van mijn persoon, dat ik aanvoel niet langer behoorlijk te kunnen functioneren als lid van de regering", schreef Delcroix in een brief aan Dehaene, die de premier in de Kamer voorlas.

Nog diezelfde dag werd Delcroix als minister van Landsverdediging vervangen door zijn partijgenoot Karel Pinxten.

Eerder al was de naam van Delcroix genoemd in de zogenaamde smeerpijpzak. Hij zou, als secretaris van de CVP, bemiddeld hebben tussen de overheid en aannemers die de nooit afgewerkte afvoerpijp voor industrieel afvalwater langs het Albertkanaal hebben gebouwd en die daarvoor schadevergoeding vroegen. In ruil daarvoor zou geld naar de Gentse CVP zijn gevloeid. Delcroix ontkende de bemiddeling niet, wel de beschuldigingen over steekpenningen. In het kader van het onderzoek viel het Hoog Comité van Toezicht op 17 maart binnen op het Gentse secretariaat. Eind 1991 waren er al huiszoeken geweest op de CVP-partijzetel in Brussel.

Brusselse gewestregering - Dominique Harmel (PSC) volgde op 24 maart zijn partijgenoot Jean-Louis Thys op als gewestminister van Openbare Werken en Verkeer. Thys nam ontslag om zich volledig te wijden aan zijn mandaat als burgemeester van Jette, maar zijn naam was ook genoemd in een gerechtelijk onderzoek naar verdachte partijfinanciering. Kort voor Thys ontslag nam, deed het Hoog Comité van Toezicht in dat verband een huiszoeking op de PSC-zetel en ondervroeg het kabinetmedewerkers van de minister. Eind 1993 was het gerecht al binnengevallen op het kabinet van Thys.

Koninklijk Huis - Kroonprins Filip, de oudste zoon van koning Albert II en koningin Paola, legde op 21 juni de eed af als senator, in toepassing van grondwetsartikel 72, dat bepaalt dat de kinderen van de koning van rechtswege senator zijn op de leeftijd van 18 jaar. De andere kinderen van het koningspaar maakten van dat recht alsnog geen gebruik. In een toespraak wees de prins op de verscheidenheid als sterkte van België en drong hij aan op de uitbreiding van de contacten met het buitenland als bron van welvaart.

Openbaarheid van bestuur - Ter uitvoering van het in 1993 ingevoerde grondwetsartikel over de openbaarheid van bestuur, keurde het parlement een wet goed die de actieve openbaarheid van bestuur (minimumverplichtingen zoals de publicatie van wegwijsdocumenten) en de passieve openbaarheid van bestuur (recht op inzage en kopie van en uitleg over bestuursdocumenten van de federale overheid) en de uitzonderingen op de openbaarheid regelt. De wet van 11 april 1994 werd vanaf 1 juli geleidelijk van kracht.

Ministeries - In het kader van de reorganisatie van de overheidsdiensten keurde de regering op 3 juni de oprichting goed van een ministerie van Ambtenarenzaken, dat personeels- en logistieke diensten groepeerde die over verschillende departementen verspreid lagen, onder meer de Dienst van Algemeen Bestuur, het Wervingssecretariaat, de Regie der Gebouwen en het Hoog Comité van Toezicht.

In datzelfde kader besliste de regering op 28 oktober de ministeries van Middenstand en van Landbouw te fuseren, alsook die van Sociale Voorzorg en van Volksgezondheid en Leefmilieu; dat laatste kreeg de naam ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu.

Gouverneurs - Op 31 juli werden Lode De Witte en Valmy Féaux bedigd als gouverneur van de nieuwe provincies Vlaams-Brabant resp. Waals-Brabant, die op 1 januari 1995 formeel zouden worden opgericht. Amand Dalem volgde, eveneens op 31 juli, Emile Wauthy op als gouverneur van Namen.

Ecotaks - De invoering van de ecotaks, zoals de milieubelasting op eenmalige verpakking, wegwerpproducten en pesticiden wordt genoemd, liep verder vertraging op. De ecotaks op batterijtjes zou op 1 januari 1995, die op drankverpakking op 1 juli 1995 ingaan. Alleen wegwerpscheermesjes waren al in 1994 in principe aan milieubelasting onderworpen.

Asielbeleid - Onder meer als gevolg van de snellere en strengere erkenningsprocedure (wet van 6 mei 1993) daalde het aantal asielaanvragen van 26.885 in 1993 tot 14.340 in 1994. Om de asielzoekers gelijkmatiger te spreiden, werd een wachtregister ingevoerd (wet van 24 mei 1994) waarop alle asielzoekers en hun familieleden worden ingeschreven, en dat onder meer vermeldt in welke gemeente zij verplicht worden ingeschreven. Eind november stemde de regering in met een wetsontwerp om vervoersmaatschappijen die illegaal vreemdelingen het land binnenbrengen, zwaarder te straffen.

Amnestievraagstuk - In zijn nieuwjaarstoespraak tot de gezagdragers van het land (1 februari) herhaalde koning Albert, inhakend op de vijftigste verjaardag van de Bevrijding die in 1994 werd gevierd, een aanbeveling van zijn voorganger en broer Boudewijn, dat "in het raam van de pacificatie tussen de gemeenschappen maatregelen [moeten] worden bestudeerd die kunnen bijdragen tot de verzoening tussen alle burgers" - een verwijzing naar het politiek delicate vraagstuk van "amnestie" voor burgers die na de Tweede Wereldoorlog wegens collaboratie veroordeeld werden.

In antwoord op interpellaties daarover zei eerste minister Dehaene dat de oproep van de koning niemand onverschillig kon laten en dat hij discrete contacten zou leggen om een oplossing voor de slepende gevolgen van de naoorlogse repressie te zoeken. De Franstalige partijen, die zich steeds tegen amnestiërende maatregelen hadden verzet, zeiden bereid te zijn de sociale gevolgen voor de gezinnen van veroordeelden "geval per geval" te bekijken. Eind 1994 gaf premier Dehaene toe dat er in de kwestie geen vooruitgang was geboekt.

Intussen had minister van Justitie Melchior Wathelet eind februari het Hof van Cassatie gevraagd het proces te herzien van Irma Laplasse, een vrouw die in 1945 geëxecuteerd werd wegens verklikking van verzetsstrijders aan de Duitse bezetter, omdat er, onder meer uit onderzoek van historicus Karel Van Isacker, elementen aan het licht waren gekomen die de rechters in 1945 niet kenden. Begin juli verwees het Hof de zaak-Laplasse naar het hof van beroep in Gent, met de opdracht te onderzoeken of er redenen waren om het strafproces te herzien. Een uitspraak werd begin 1995 verwacht. Redenen om ook het proces van Leo Vindvogel, de terechtgestelde oorlogsburgemeester van Ronse, te herzien, waren er volgens Wathelet niet. Hij zei dat op 26 oktober in antwoord op een parlementaire vraag in de Kamer.

Vrouwenhandel - De bijzondere kamercommissie die sinds begin 1993 het beleid inzake vrouwenhandel onderzocht, besloot op 24 maart haar werkzaamheden. Op 21 april keurde de Kamer de aanbevelingen van de commissie goed, on-

der meer de oprichting van een centrale dienst die informatie verzamelt over dubieuze visumaanvragen, de regeling van de organisatie van en het toezicht op de zedenbrigades van politiediensten en de aanstelling van een nationaal magistrat die belast wordt met de strijd tegen de mensenhandel. Al op 21 juni keurde de Kamer het wetsvoorstel goed dat, eveneens op aanbeveling van de commissie, voorziet in zware straffen voor wie vreemdelingen met valse beloften België binnenbrengt of tot prostitutie dwingt. Het voorstel bleef nadien in de Senaat hangen, tot ongenoegen van de Kamer die, tijdens een debat op 24 november, twijfels uitte over de ernst waarmee de regering de vrouwenhandel aanpakte.

Moord-Cools - Het onderzoek naar de moord op minister van Staat André Cools (PS) boekte in 1994 weinig of geen vooruitgang. De hypothese dat er een verband zou bestaan met de Agusta-affaire, de uitbetaling van smeergeld bij de aankoop door het leger van Agusta-helikopters, kon niet hard worden gemaakt. In de zaak van de aandelenzwendel, die eerder in verband met de moord op Cools was gebracht, besliste het Hof van Cassatie op 1 juni de opsporingsbevoegdheid van onderzoeksrechter Jean-Marc Connerotte van Neufchâteau te ontnemen en het dossier toe te vertrouwen aan onderzoeksrechter Véronique Ancia, die het onderzoek naar de moord op Cools leidde. Het Hof maakte daarmee een einde aan een conflict tussen de twee onderzoeksrechters. Connerotte had op 31 mei Silvio de Benedictis en op 1 juni Richard Taxquet en Pino di Mauro, twee gewezen kabinetsmedewerkers van oud-minister Alain Van der Biest (PS), aangehouden wegens medeplichtigheid aan de moord op Cools. De drie waren betrokken bij een zwendel met gestolen aandelen, waarvan vermoed werd dat die met de moord op Cools te maken had. Dat zij op 16 juni werden vrijgelaten, wees er volgens waarnemers op dat Ancia geen geloof hechtte aan het aandelenspoor in de moord op Cools. In december dook een nieuwe getuige op, die zei bezwarende feiten te hebben over de betrokkenheid van onder anderen Taxquet en di Mauro bij de moord op Cools. Eind november weigerde het Hof van Cassatie het onderzoek naar de moord op Cools aan Ancia te onttrekken. De familie Cools had daarom gevraagd omdat Ancia niet onpartijdig zou zijn en het onderzoek niet echt vooruit zou helpen.

Een derde spoor leidde naar de verzekeringsmaatschappij Omob, waarvan directeur-generaal Léon Lewalle, zijn voorganger Joseph Haverland en een Zwitserse verzekeraar op 6 juli werden aangehouden op verdenking van schriftvervalsing, verduistering en oplichting. Er was sprake van 2 miljard frank. Een maand voor zijn dood zou Cools, die voorzitter was van Omob, de verduistering ontdekt hebben. Ook dat spoor hielp het onderzoek niet vooruit.

Gewestplannen - Het hof van beroep van Brussel trok op 29 november een streep onder het dertien jaar oude gerechtelijke dossier van de vervalsing, op de toenmalige kabinetten van de staatssecretarissen van Ruimtelijke Ordening, van 23 van de 25 Vlaamse gewestplannen. Het hof oordeelde dat alle vermeende misdrijven verjaard waren, zodat de verdachten, zes gewezen medewerkers van CVP-staatssecretarissen, vrijuit gingen. Een van hen was Leonard Quintelier, wiens parlementaire onschendbaarheid als senator op 16 februari in dat verband was opgeheven.

VII. De evolutie in de politieke partijen

De Agusta-affaire veroorzaakte in januari grote deining in de Parti Socialiste (PS), niet alleen wegens de mogelijke betrokkenheid van de "drie Guy's" - Guy Coëme, Guy Mathot en Guy Spitaels -, maar ook door de verklaringen die Philippe Moureaux daarover aan het gerecht had afgelegd.

Partijvoorzitter Philippe Busquin trachtte de interne eenheid en het aangetaste vertrouwen bij de leden te herstellen met de aankondiging (31 januari) van een operatie "Reprendre l'initiative", gericht op een aanscherping van de deontologie, een verbetering van de partijwerking en een grotere transparantie. Zo werd later beslist dat alle federaties van de partij zouden worden omgevormd tot open en doorzichtige vzw's.

Toen kort daarop de Uniop-affaire losbarstte, waarin ook zijn naam werd genoemd, stelde Busquin op maandag 28 februari tot eenieders verbijstering zijn mandaat ter beschikking en zei hij aan het eind van de week te zullen beslissen of hij partijvoorzitter zou blijven. De beslissing werd algemeen beschouwd als een poging om zijn positie in de partij en die van de PS in de federale regering te verstevigen. Zonder dat er zich andere kandidaten hadden gemeld, werd Busquin op 12 maart met 485 van de 499 stemmen door het congres tot voorzitter geplebisciteerd.

Busquin slaagde er nadien in de rust in de partij grotendeels te herstellen, maar de afwikkeling van de Agusta-affaire en de nog steeds niet opgehelderde moord op minister van Staat en oud-PS-voorzitter André Cools bleven als een donkere wolk boven de Franstalige socialistische partij hangen.

Door een statutenwijziging (congres van 22 oktober) werd Busquin als voorzitter van Waalse afkomst meteen voorzitter van de Waalse afdeling van de PS. Op die manier kon hij de "onbetrouwbare" José Happart, wiens populariteit nogmaals gebleken was bij de Europese verkiezingen van 12 juni, de pas afsnijden.

Met een bevraging van de 130.000 leden begon in het najaar de voorbereiding van een congres, gepland voor 1 mei 1995, om het honderd jaar oude "Charter van Quaregnon" te moderniseren.

Johan Van Hecke, de voorzitter van de Christelijke Volkspartij (CVP), kondigde op 12 januari aan, te werken aan de oprichting van een nieuwe "centrumpartij" rond de christen-democraten en andere "centrum-gerichte" krachten. In dat kader plaatste hij enkele "verruimingskandidaten" uit de culturele wereld (Eric Antonis, Jan Hoet, René Verreth) op de CVP-lijst voor de Europese verkiezingen en gaf hij, tegen de kritiek van onder anderen Leo Tindemans in, steun aan Antwerpen '94, de kartellijst van CVP, VU en onafhankelijken bij de gemeenteraadsverkiezingen in de Scheldestad.

Verrassender nog was de overstap, eind oktober, van oud-Europarlementslid Paul Staes en Leo Cox, de secretaris-generaal van de groene fractie in het Europees Parlement, van Agalev naar de CVP. Zij zeiden zich aangetrokken te voelen door de oprechtheid van de oproep van Van Hecke.

De CVP-voorzitter had inmiddels (6 september) in het document "De slogans voorbij" zijn ideeën over de christen-democratie uiteengezet; hij pleitte onder meer voor een politieke herkaveling langs de breuklijn tussen materiele en immateriële waarden. Het debat daarover binnen en buiten de partij en de vernieuwingsoperatie zouden in april 1995 moeten uitmonden in een congres waarop, een halve eeuw na het "Kerstprogramma" van de CVP, een "Paasprogramma" zou worden aangenomen.

De plannen van Van Hecke wekten ongenoegen bij de christelijke arbeidersbeweging. ACW-leiders, met name de vakbondsvormannen Willy Peirens en Luc Cortebeek, vroegen zich op de Rerum-Novarumviering (12 mei) af, of hun standpunten nog wel aan bod zouden komen in een tot open centrumpartij omgevormde CVP en stelden samenwerking met parlementsleden van andere partijen in het vooruitzicht. Het ACW besliste op 22 juni zich grondig te bezinnen over

zijn plaats in de politiek en zijn "bevoorrechte" relatie met de CVP, en daar op een congres in juni 1995 besluiten uit te trekken.

Het CVP-partijblad Zeg verscheen vanaf 12 januari in een nieuw kleedje, onder de naam Keerpunt.

Voor de Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD) was de - zeker in vergelijking met de opiniepeilingen - matige score bij de Europese verkiezingen van 12 juni, de eerste sinds de oprichting van de partij door de omvorming en verruiming van de PVV (15 november 1992), een ontgoocheling. Voorzitter Guy Verhofstadt, die vroeger al een te radicale opstelling werd verweten, overwoog op de verkiezingsavond zelfs even ontslag te nemen. De zogenaamde donkerblauwe liberalen pleitten voor een minder principiële en meer pragmatische aanpak, maar het partijbestuur besliste op 22 juni niet van koers te veranderen.

Uit een reeks provinciale bijeenkomsten en een "bezinningsdag" van het partijbureau (25 juli) besloot de partijleiding de standpunten op een "meer realistische" wijze na te streven, de achterban en de bevolking beter te informeren over de doelstellingen en standpunten van de partij, en de partijwerking zoveel mogelijk te decentraliseren.

De kritiek ebde echter niet weg. Veel aandacht kreeg het Opinie-artikel dat Luc Van der Kelen, de hoofdredacteur van De Nieuwe Gazet, al op 23 juli in De Morgen had laten publiceren, waarin hij de partijleiding van oligarchie beschuldigde en zei dat het verkeerd was de strijd tegen de Vlaamse sociale organisaties aan te gaan. In een interview met Het Laatste Nieuws (8 augustus) maakte oud-partijvoorzitster Annemie Neyts gewag van "gestook" tegen voorzitter Verhofstadt. Willy De Clercq, de grijze eminentie van de partij, pleitte voor een aanpassing van de statuten.

Door deze en andere persberichten over blijvende interne verdeeldheid en meningsverschillen, zag het partijbureau zich op 29 augustus genoodzaakt te bevestigen dat de VLD "eensgezind en eendrachtig" is.

Nadat ook de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober geen liberale doorbraak brachten en de belangstelling voor zijn meteen nadien uitgebrachte derde "Burgermanifest" (over het algemeen belang) maar matig was, liet Verhofstadt uitschijnen dat de parlementsverkiezingen van 1995 beslissend zouden zijn voor zijn politieke toekomst.

Op een congres over sociale zekerheid van 18-20 maart in Hasselt keurde de VLD een plan goed voor een "echte sociale en solidaire samenleving", waarin onder meer voorgesteld wordt de sociale zekerheid op te splitsen in een beroepsverzekering (werkloosheid, pensioenen, arbeidsongevallen), een gezondheidsverzekering en een volksverzekering (bijstandsregeling). De eerste twee takken wil de VLD volledig aan de particuliere verzekeringssector toe vertrouwen, de derde zou met belastingen in plaats van premies worden gefinancierd. Indien de Franstaligen de privatisering niet zouden aanvaarden, zou de VLD de federalisering van de hele sociale zekerheid bepleiten.

Jef Valkeniers, die in 1993 de VU had verlaten en als onafhankelijke zitting had genomen in de Senaat, kondigde op 16 januari aan toe te treden tot de VLD. In mei stapte CVP-kamerlid Lisette Nelis-Van Liedekerke over naar de VLD, omdat de "linkervleugel van de CVP te zwaar weegt om een evenwichtige koers te kunnen varen".

Op 19 oktober stelde de liberale politieke club Nova Civitas zich aan de pers voor. De denkgroep wil een ontmoetingsplaats zijn tussen vrijzinnigen en chris-

tenen, en een inhoudelijke vernieuwing en verdieping van het liberalisme in Vlaanderen bevorderen.

De Volksunie (VU) vocht in 1994 voor haar voortbestaan. Op 8 januari zei Paul Van Grembergen, de fractieleider in de Vlaamse Raad, dat de partij moest worden opgedoekt als ze bij de Europese verkiezingen van 12 juni minder dan 5% van de stemmen kreeg. Andere partijenoren traden hem daarin bij.

De Europese test viel positief uit, maar na de tegenvallende cijfers bij de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober rees de vraag naar de toekomst van de partij weer in alle scherpte. Sommigen dachten over samenwerking met de CVP - waarover, naar het weekblad Knack op 16 november onthulde, gesprekken waren gevoerd onder patronage van Vaast Leysen -; anderen (van wie senator Jan Loones de woordvoerder was) zagen meer heil in een verstrakking van de communautaire standpunten. Voorzitter Bert Anciaux kreeg op 12 november de partijraad op de lijn van communautaire radicalisering. Beslist werd in maart 1995 op een congres het partijprogramma bij te stellen, onder meer op het punt van de staatkundige toekomst van Vlaanderen. De partij zou alles in het werk stellen om zo sterk mogelijk aanwezig te zijn in de eerste rechtstreeks verkozen Vlaamse Raad.

Senator Michel Capoen, die weigerde gevolg te geven aan de beslissing van de partijraad (8 januari) om zijn zetel af te staan aan Rosa Lernout, verliet de partij en nam als onafhankelijke zitting in de Senaat. De Antwerpse VU-schepen Gerard Bergers werd op 27 juni als lid geschorst omdat hij zich kante tegen VU-deelname aan de lijst Antwerpen '94.

De groene partij Agalev had af te rekenen met een malaise en een breuk tussen de "founding fathers" en de huidige partijleiding. Indicaties daarvan waren de oprichting, uit onvrede over de politieke lijn van de partij, van de groep Waakvlam rond senator Ludo Dierickx (bekendgemaakt in De Morgen van 27 januari), de al vermelde overstap van Paul Staes en Leo Cox, een van de stichters van de partij, naar de CVP, en de felle kritiek van pater Luc Versteyle, de grondlegger van de groene beweging in Vlaanderen, die op 19 november in De Standaard bekendmaakte de partij de rug toe te keren omdat ze haar oorsprong zou verloochenen. Agalev besliste daarop de beweging Anders Gaan Leven van Versteyle niet langer financieel te steunen.

Op een partijcongres in Leuven (3 december) kon Agalev de rijen grotendeels sluiten. Het congres wees een samengaan of een frontvorming met andere partijen, met name de CVP, de VU en de SP, af. Het sloot machtsdeelname niet uit en besliste de omstreden rotatieregels te bevroren. Volgens die regel hadden zes parlementsliden die in 1987 voor het eerst verkozen werden, in 1995 niet langer kandidaat kunnen zijn bij de parlementsverkiezingen. Een definitieve beslissing over de rotatieregels zou later worden genomen.

Willy Minnebo, die in 1993 als laatste communistisch gemeenteraadslid in Vlaanderen naar Agalev was overgestapt, werd na de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober de eerste Agalev-burgemeester.

Na de overstap van Frank Vandenbroucke naar de federale regering wees het partijbureau van de Socialistische Partij (SP) op 11 oktober, twee dagen na de gemeenteraadsverkiezingen, de pas afgetreden minister van Binnenlandse Zaken, Louis Tobback, tot voorzitter aan. Tobback zei een verdere vernieuwing na te streven, ook en vooral wat de SP-parlementsliden betreft.

Hij steunde het initiatief van oud-VU-parlementslid Maurits Coppieters, die het bekendmaakte in De Morgen (26 november), om - kennelijk op vraag van de SP'ers Norbert De Batselier en Freddy Willockx - te streven naar een progressief front of

zelfs een progressieve partij. Coppieters werkte aan een programmaverklaring die in de herfst 1995 zou worden voorgelegd aan de SP, Agalev, de VU en het ACW. Zowel de VU en Agalev als het ACW verwierpen het plan.

Het met de SP gelieerde maandblad Socialistische Standpunten hield op te bestaan om plaats te maken voor het progressieve maandblad "Samenleving en Politiek. Tijdschrift voor een democratisch socialisme", waarvan het eerste nummer in januari verscheen.

Het Vlaams Blok lag steeds meer in de vuurlijn wegens zijn migranten- en andere extreem-rechtse standpunten. De drie grote vakbonden maakten op 5 oktober bekend geen aanhangers van het Blok op hun kandidatenlijsten voor de sociale verkiezingen van 1995 op te nemen. De socialistische vakbond ABVV ging nog een stap verder en besliste alle extreem-rechtse sympathisanten uit te sluiten. Niet onopgemerkt was de actie van de vzw Antwerps Beraad, een groep van intellectuelen, academici en bedrijfsleiders, twee weken vóór de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober in het Antwerpse 75 affiches op te hangen met de afbeelding van Hitler, als waarschuwing tegen extreem-rechts. De affiches werden na enkele dagen weggenomen, onder meer nadat het Vlaams Blok met een klacht had bedreigd.

De Liga voor de Mensenrechten daagde twee vertegenwoordigers van het VB voor de rechtbank wegens "lidmaatschap van een vereniging die aanzet tot rasenhaat en discriminatie", een inbreuk op de racismewet van 30 juli 1981. De correctionele rechtbank van Brussel verklaarde zich op 6 september onbevoegd omdat het aangevoerde bewijsmateriaal publicaties betrof en het volgens de rechter bijgevolg om een persmisdrijf ging, waarvoor alleen het assisenhof bevoegd is. [Het assisenhof van Henegouwen veroordeelde op 23 juni twee extreem-rechtse militanten van de voormalige Parti des Forces Nouvelles wegens lidmaatschap van een "groepering die aanzet tot vreemdelingenhaat", maar niet wegens het propagieren van racisme in pamfletten.]

Het extreem-rechtse Front National zette Daniel Leskens, de lijsttrekker bij de gemeenteraadsverkiezingen in Anderlecht, uit de partij nadat hij tijdens een tv-reportage was herkend in een groepje neo-nazi's die urineren op joodse grafzerken in Duitsland.

Gérard Deprez werd nipt tot voorzitter van de PSC herkozen. Uit de uitslag, die op 7 juli werd bekendgemaakt, bleek dat van de 36.290 leden er 16.475 aan de schriftelijke verkiezingen hadden deelgenomen. Deprez kreeg 8.387 (51,1%) stemmen; zijn tegenkandidaten kamerlid Raymond Langendries en Marc Bertrand, de voorzitter van de PSC-Jongeren, kregen er resp. 6.402 en 1.627.

Om zich aan te passen aan de federale staatsstructuur richtte de Parti Réformateur Libéral (PRL) op 22 januari een "Assemblée des fédérations wallonnes" en een "Régionale bruxelloise" op.

Op 25 september sloot de PRL met het Front Démocratique des Bruxellois francophones (FDF) een akkoord over de vorming van een partijfederatie. Beide partijen spraken af met gemeenschappelijke lijsten aan alle verkiezingen deel te nemen, gemeenteraadsverkiezingen uitgezonderd.

De Algemene Vergadering van Ecolo besliste op een bijeenkomst in Hoei (22-23 januari) de politieke leiding van de partij te versterken door het federaal secretariaat te beperken tot drie (in plaats van vijf) leden die collectief (in plaats van individueel) voor vier (in plaats twee) jaar worden verkozen. Het voorstel de Algemene Vergadering van betalende leden te vervangen door een Congres van afgevaardigden werd verworpen. Op 25 april werden kamerlid Jacky Moraël, Dany

Josse en Isabelle Durant tot leden van het federaal secretariaat verkozen; Morael moest als gevolg van het cumulatieverbod in de partij ontslag nemen uit de Kamer.

De seniorenpartij Waardig Ouder Worden (WOW), die in december 1993 was opgericht en bij de Europese verkiezingen goed scoorde, had af te rekenen met interne verdeeldheid. Verscheidene bestuursleden verweten stichter-voorzitter Paul Verledens (die eerder actief was bij Rossem) een "dictatoriaal" beleid te voeren en verlieten de partij; sommigen, onder anderen nationaal secretaris Erik Vrancken, stapten over naar het concurrerende Algemeen Ouderen Verbond Vlaanderen (AOV) of, zoals Achille Moerman, de lijsttrekker bij de Europese verkiezingen, naar de tweetalige Brusselse seniorenformatie Plus.

Willy Goossens, de enige senator van Rossem, kondigde op 2 maart aan voortaan als onafhankelijke zitting in het parlement te hebben. Kamerlid Jean-Pierre Van Rossem zelf verontschuldigde zich eind februari in een brief aan koning Albert voor zijn gedrag tijdens de eedaflegging van de vorst (augustus 1993); Van Rossem had de plechtigheid verstoord met een republikeinse kreet. Op 7 september begon voor de correctionele rechtbank van Antwerpen het proces tegen Van Rossem wegens schrijftvervalsing, eenvoudige en bedrieglijke bankbreuk, oplichting en uitgifte van ongedekte cheques. Het vonnis zou in 1995 worden geveld.